

ПИРГОВСКИ ИСТОРИИ

Г е о р г и Н а у м о в

I

Декември 1948. Няколко дни преди Нова година. Сняг и студ. Но на мен ми е топло и весело – млад лекар, току що завършил стажа си и отивам на село.

Пътувам от София за Русе с нощния влак, втора класа и се вълнувам за първия ми ден на самостоятелна служба, за която се готвих цели пет години в университета. Задрямал съм и се събуждам вледенен в купето – останал сам няколко гари преди Русе. Духам студените си ръце, та дано да се постопя.

По някое време вратата се отваря и при мен влизат двама едри селяни с кожуси и донасят още по-голям студ. Мустаците им заскрежени, бузите им зачервени и дъхат на гроздова ракия...(както после ми обясниха – за да не замръзнели на железопътната спирка се „заредили с гориво“).

-Накъде бе, момче? – питат ме и от устата им, заедно със звуковете, излиза прозрачна пара и поразтопява на капчици леда по краищата на мустаците....

Обяснявам, макар и трудно да си отварям устата. Едва изричам името Межден, а те разбират Безден....

- Къде рече? Доктор в Без-ден ли? – Ама там само нощ ли е? – закачат ме. Знаят, че и аз надали съм добре осведомен за географията на тогавашна Добруджа, но по принцип решават, че е някъде на края на земята. И дори ме съжаляват...

-А бе, дано стигнем в Русе навреме, че да не е тръгнал трамвайът от гарата...

-?!? – учудвам се аз – в Русе да има трамвай! Никога не бях чувал. Пристигаме. И всичко стана ясно. Пред гарата ни чакаше стар, мръсен автобус, който русенци са нарекли „трамвай“, за да им звучи някак по-представително и по-столично...

С него стигнах някъде към пощата. Слязох с куфарчето в ръка и по заснежените улици се отправих към канцеларията на Окръжния лекар. Той беше за мен най-висшата институция, макар че малката схлупена къщурка, в която се помещаваше медицинската окръжна служба, съвсем нямаше фасон на медицинско заведение. И при това заключена врата с голям ръждив катинар. Наоколо пълна тишина. Дори и ранобудните русенци още спяха. А вече един млад лекар, учил се, трудил се и треперил по изпити, е пристигнал и зъзне в името на великата хуманност... Точно бях вече в стадия на премръзване, когато една млада, но пълна жена, загърнала се с огромен кожух, застана пред мен и рече:

-Ти да не си някой новодошел доктор, а?

И докато да река „Да“, тя отвори вратата с едно силно натискане на мощното си тяло. Катинарът се оказа само бутафория.

-Ха влез и се стопли, че както си ми измръзнал какво ще те правя...

Тази любезност ме извади от студовата скованост и първите топли вълни от запалената за миг печка ме погалиха по лицето... Лъхна аромат на чай от липов цвят... и после нищо не помня. Заспал съм от бързата промяна на студа с топлината...

По едно време почувствах, че някой ме побутва. Поглеждам сънен, пак тя, моята спасителка от бялата смърт. Тихо заговорнически ми шепне:

-Докторче, събуди се. Докато спеше все за Межден нещо бълнуваше. Окръжният дойде. Оправи се да те заведе при него. Пък там ще мълчиш. Само ще казваш „да“ на това, което аз ще му река...

Влязохме при окръжния лекар д-р Котоков. Преди още да съм отворил устата си тя вече започна:

-Началник, къде ще ходи чак в Межден това младо докторче. Я го виж каква вейка е. Там ще изгине! Я го назначи в Пиргово. Хе, къде е. Пък и току що е завършило, таман знае новостите в медицината. Другите, нали ги виждаш, от години се едно си знаят.

Кои бяха другите, нямах представа. Но разбрах, че се отнасяше за моите колеги – участъковите лекари...

Така и не чух гласа на окръжния лекар. Той само кимна одобрително с глава и прие без възражение основанията на своята първа помощничка Любка, лаборантката от санепидстанцията. Името му научих от табелката на вратата...

Формалностите бяха уредени бързо – един подпис за встъпване в длъжност и ето ме участъков лекар в село Пиргово, Русенско. Имах си началник и първата позната – колежка. Тогава не подозирах, че след години отново ще се срещна с тях: с Любка, омъжила се за д-р Памуков, мой ученик по рентген в ИСУЛ и с д-р Котоков, който заболял от рак на жлъчния мехур, дошел в ИСУЛ при мен, за да му направя като специалист рентгенолог холангиохолецистография, че седемнадесет години по-късно, след първата ми среща с него, в петтомното издание на Шинц на немски език ще бъде публикувана рентгеновата му снимка, направена от мен. Снимка, която ще ми донесе международна известност като рентгенолог... Но тогава всичко това беше неизвестно, както всяко бъдеще...Беше 25 декември 1948 година и аз бях само участъков лекар, още дори не видял участъка си...

Още същата вечер заминах за Пиргово.

II

Вечерният влак тръгва късно от Русе за София. Първата спирка, на около 19-20 километра беше Пирговската. Но, слизайки, научих, че село Пиргово е отдалечено на още около 5-6 километра. При това – пълна тъмнина. Само жълтеникаво-слабата светлина на прозорците на влака, спрял за минута, осветяваше някаква барака, наречена спирка. Когато и последният вагон отмина, настъпи непрогледна тъмнина. Наоколо чувах стъпки, издавани от скърцащия сняг и приглушен говор на няколко слезли от влака селяни, чиито фигури изобщо не виждах. Говорът постепенно се загуби. Аз се стараех да ги следвам – някъде на запад, пред линията...Тръгнах, стиснал в ръка малкия си куфар, напред в тази неизвестност, вдигнал високо яката на балтона си, за да се предпазя от хапещия студ.

Внезапно зад мен някъде от ляво проскърца каруца, лъхна ме топла пара с конска миризма, чух пръхтене на коне и един глас:

-Кой си ти, за къде си тръгнал?...

-Лекар съм – казах машинално, почти с почуда сам за себе си – отивам в село Пиргово...

-Тогава, качвай се, че сигурно не знаеш пътя... Далече е...

Това гостоприемство ме изненада. Без да видя лицето на човека, който ме покани, напипах рътлината на въртящата каруца, полазих и се качих в нея. До мен седеше някой. След няколко минути чух женски глас:

-Докторе, откъде си?

-От София

-Е, тогава какво търсиш чак тука да дойдеш, точно в нашето село? До сега никой не се е задържал у него...Има да патиш...

Гласът замлъкна. Първите думи на една Пирговка и то песимистични. Доброжелателни ли бяха? Нито ме видя, нито аз можах да разбера коя е. Така в мълчание продължихме до селото. Край някаква чешма каруцата спря. Коларят, когото също не видях и никога повече не ми се обади, рече:

-Ние сме до тука, че ще завия надолу. А ти докторе ето по пътя до оная къща – там е кметството. Ще се обадиш, има пазач...

Каруцата изчезна в тъмнината. Наоколо мъртва тишина. Закрачих към кметството, някаква ниска сграда, сливаща се с околната тъмнина. Само един прозорец блещукаше – стаята на дежурния.

От него разбрах, че ме чакали. И дори определили къде на първо време да пренощувам. У бай Иван, брата на Стефан кмета. Дежурният наметна шинела си небрежно и ме поведе. Беше късно през нощта.

.....

Когато се качих на горния етаж – в определената за мен стая – гостната стая, в която през годината, а особено зиме, никой не влиза, ме лъхна застоял въздух с типична миризма на гостна. За няколко минути в тенекиеното кюмбе лумна огън и светлините му, по-силни от газената лампа, заиграха лудо по стените и тавана. Ламарината се зачерви и топли вълни започнаха да изместват студените пластове. И все пак от една страна грееше, а от към гърба вееше хлад. Но се почувства как стаята се позатопля...

Леглото, с бели чаршафи, възглавница и юрган на баклави, но вдървен. Когато легнах имах чувството, че се вмъквам в леден сандък. Сега в стаята беше топло, но завивките, седели с месеци на студено, трябваше да затопля със собствената си топлина...

От умората – бързо съм заспал и повече нищо не усещах – кога кюмбето е загаснало, как отново в стаята е станало студено. Но затова в леглото ми беше топло и не ми се искаше да се измъкна. От ноздрите ми при дишането излизаха бели облачета пара...

Навън вече се беше зазорило.

Моят първи работен ден ме чакаше...

III

Амбулаторията се оказа малка, тясна стаичка в сградата на кметството, която повече подходеше за склад на стари архиви, отколкото за здравно-медицински кабинет.

Когато влязох – един беловлас служител се беше навел над печката и слагаше дърва. Изправи се пъргаво и видях сините му очи и добродушния му поглед. Изпъгна тяло по войнишки, прибра ръцете си и застана мирно. Личеше си, че беше стар и опитен в държанието си прислужник. На мен ми стана някак неудобно.

-Добро утро – казах му приветливо и се усмихнах

-Добро утро, докторе – отвърна скандиращо и изведнъж се отпусна – ха, добре дошел...

От този момент той беше бай Сребър, моят единствен подчинен и помощник. Разбрах, че по време на неговото служене са работили тук доста лекари, но никой не се е задържал по-дълго. В другите села, като Мечка, Иваново, че и Щръклево с години са все едни и същи лекари, ама тук, в Пиргово, не! И ми разказа за селото – бедно, че и хората едни особени, много не са задружни, всеки гледа себе си...

В този момент на вратата се зачука. Влезе първата ми пациентка. Една бабичка, кажи-речи имаше осемдесетина години. Фъфли и едва я разбирам какво ми казва. По-скоро се опитва да ми покаже, че има болен зъб... Отваря си устата...и в нея един единствен останал кучешки зъб. Пипна го с пръстите си и той се разклати

-Ето ти – рекох си наум аз – цели шест години учих медицина, толкова стотици страници прочетох, изпити изкарах, а сега още в първия ден...и зъболекарска пациентка...Трябва да вадя един разклатил се зъб.

Взимам решение. Набързо си припомням: „кътниците-многокоренните – се вадят след предварителна луксация, а еднокоренните се екстрахират след ротация...”

Намирам в шкафа клещи. Изварявам ги и се готвя за екстрахацията. Приготвям легенче, кърпа и парче лигнин. Бабата си отваря устата и аз, докато опипам зъба с два пръста, той сам изкочна. Дори кръв не потече. А от клещите не стана и нужда.

Бабата се зарадва и ми рече:

-Ама ти го извади от веднъж, без да разбера, без никаква болка. Голям майстор си, види се...

Беше редно да приема похвалата, макар и незаслужена. А бай Сребър ми рече:

-Сега, тази като тръгне по селото, къща няма да остане да не те похвали...

Бабата си отиде. Друг пациент не дойде. По едно време прислужникът ми започна да става неспокоен. Искане да ми каже нещо, а мълчи, не смее. Но всичко прави така, че аз да разбера и да го попитам. Отговорът беше кратък и ясен:

-Аз, докторе, по това време обикалям къщата да им контролирам дворовете по хигиената. Това си е мое задължение. Да ме пуснеш да тръгна...

Разреших му и въпреки студа той не се поколеба да отиде и да изпълни службата си... Останах сам. Полюбопитствах да разгледам нещо из старите дневници и архиви, останали от предишните мои колеги...

IV

Попадам на една папка. На нея пише: д-р Иваней, участъков лекар. Ето ти задочна среща. Това е моят колега, който е бил точно преди 9.IX. 1944 г. в селото и е оставил няколко страници, които заслужават да се прочетат внимателно:

Първо заявление: До окръжния лекар в град Русе.

„Донасям Ви, г-н Началник, че се наложи по спешност да замина за село Мечка, при тежко болен. Поисках файтона, но общинският файтонджия ми каза, че кметът е наредил с файтона да замине жена му (кметицата) на кино в град Русе. При това положение се наложи да поискам лично от кмета да отмени, но той рече: „Не!“ – и аз трябваше да бия пеша километри път, а жена му да си ходи на кино с файтон...”

Не му е било лесно на д-р Иваней, защото след едно дебело тесте от разни преписки, оплаквания, предупреждения и пр., откривам цяла папка с дело, водено в Окръжния съд в гр. Русе. С усърдието, каквото имат само секретар-машинистките в съдилищата, цялото дело е отразено, макар и не стенографски, но с типичния за съдилищата стил. Ще разкажа накратко извадки от прочетеното:

По някакъв въпрос, а те не са били един и два, възниква спор между д-р Иваней и кмета. Какво са си казвали един-другиму, не е ясно, но кметът дал под съд лекаря за обида. И взел русенски адвокат за авторитет. На заседанието се уточнява, че по време на карбата, д-р Иваней казал на кмета:

-Гледай бе, мандибулата ти трепери от злоба...

-Така ли, ти мен мандибула ще ме наричаш, а, ще те дам под съд...

На съдебното заседание бива разпитано и вещо лице. То отваря един медицински анатомичен атлас и доказва, че мандибула значи долна челюст. И обеснява, че това е медицински термин, няма нищо обидно и подсъдимо...

Кметът, обаче, сломен от тези доводи, извикал в съда неистово:

-И все пак той ме нарече мандибула, значи нещо долно. Или аз, или той, но в селото двамата няма да сме!...

Така д-р Иваней напуснал селото за обида на властта, защото сметнали, че той е употребил тази дума в преносен смисъл, но поради това, че не е консумирал престъпно деяние, го оправдали...

Години по-късно, когато вече бях асистент в ИСУЛ, в акушеро-гинекологическата клиника работеше същият този д-р Иваней. Беше вече нашироко известен, още от стажа си в Свищов, като основоположник на безболезненото раждане у нас, награден с орден „Червено знаме на труда“ за заслуга. Когато отидох да го поздравя, накрая му казах:

-Значи така, мандибулата ти трепери сега от радост...

В първия момент той не разбра и се учуди на неадекватния за тържествения момент мой израз. Но веднага се сети и ме запита усмихнат:

-Ти да не си бил в Пиргово? Там ли беше участъков? И аз бях там. То беше една история...

V

Прелиствам следващата папка. Нищо интересно. Служебни писма. Служебни отговори и рапорти. Подписани от д-р Амедео. Италианец по произход. И между другото чета един рапорт:

„Донасям, че в резултат на проведената акция срещу маларията, учениците от училището в поверения ми участък, избиха 5124 маларични комари. Акцията продължава...“

Очаквах да завърши: „До пълното им унищожаване“. Но явно, че д-р Амедео е бил тактичен. Това се потвърждаваше и от акуратно написаните точни данни за имунизациите – колко души, на коя дата, с каква доза и пр. и пр. са били имунизирани. Един образец на усърдие и опитност като лекар и администратор. Реших да се поуча от него – значи всичко да отразявам точно и навреме в писмена форма...

...

Беше вече следобед. Вратата се отвори и бай Сребър се опитва предпазливо да влезе. А погледът му – срамежлив и леко разсеян. Стъпва бавно и внимава, брои крачките си...Разбрах го – беше пийнал и то порядъчно...

-Г-н Началник, разрешете да остана – и се помъчи да изпълне тялото си по войнишки, но безуспешно.

-Кажи, бай Сребъре, какво стана с проверката?

-Как какво – всичко е наред проверено...

-Но ти къде беше – мислех си, че е бил в кръчмата

-А не, г-н Началник, бях въз Стоянка...

Този отговор ме озадачи. Хем вече възрастен, стар, хем в служебно време, хем толкова откровение, още сме толкова чужди един на друг. Това „въз“ ме шокира...

-Проверих я – премигва с очи и продължава все повече да заеква : - Пък после бях и въз Ивана. И у нея всичко си е в ред... Че минах и въз Петка...То мъжете им в къщи не се завъртат, ама те са много оперени...

Мислих си - напил се е, та говори несвързано. Но той отрече да е влизал в кръчмата.

-Не бе, г-н Началник, кракът ми не е стъпвал там. Ама като обикалям дворовете, та тук чашка, там чашка. Попрехвърлих мярката, вярно е...

Стана ми смешно, защото се сетих за цар Менелай от „хубавата Елена“ на Офенбах, който разправя, че вместо да отиде на остров Крит, останал под едно дърво и си пийнал, после под друго пак си пийнал, а то се оказало, че има цяла горичка... Това става на сцената, но в оперетата, но тук в Пиргово бай Сребър явно играе ролята на Менелай. Но за похожденията му „въз“?

По късно разбрах, че на русенски диалект „въз“ е равно на „при“. Просто, човекът си извършвал съвестно служебните задължения, но как да откаже почерпушката, та село Пиргово е прочуто с ракията и виното си. И с това, че освен лозя друго нищо не отглеждат в тоя край...

VI

Свечеряваше се. Това са най-късите дни в края на декември, когато още към четири часа следобед става тъмно. Бай Сребър, въпреки състоянието се опитваше упорито да продължи службата си. Точно реших да си тръгваме и ето ти – вратата се отваря с трясък. Влиза уплашен селянин, окървавен, притискаш калпака си на главата с две ръце и вика уплашен:

-Докторе, помощ...умирам...

Хващам го и го слагам да седне. Махам калпака и виждам една широко зееща рана, като цепната любеница от челото до темето...

Историята – криминална или нещастие? И едното, и другото. Само че виновникът е една... свиня... Решил байото да си заколи прасето, нали идва Нова година, коледа. Пък решил това да направи сам тайно. Тогава имаше недоимък, та някои си поскриваха това, което имаха, за да не дават наряди. Завързал прасето с въже за левия си крак, извадил ножа и го ръгнал в шията на дълбоко. Но нещеш ли – прасето силно, разквичало се, дръпнало се да бяга и побягва. Хлъзгавицата помогнала – байото паднал и прасето го повлекло по двора.

Докато се усети и прасето през една дупка на стобора се провряло, ама за беля някакъв кол се препречил на пътя. Байото повдигнал глава да види какво става – и колът като с нож му разрезал кожата, подобно на разтворен цип. Рукнала кръв... Как успял да се оправи, не знам. Но ето го вече в амбулаторията...

Трябва да действам бързо – почиствам раната остригвам с ножица космите, подготвям ръбовете и започвам да шия. Слагам конец в иглата с пинсетата хващам кожата, полуокръжност – движение и върхът на иглата излиза. Хващам другия край, бодвам и изкарвам конца, връзвам като прилепям двата края по ръбовете...В момента не си спомням нищо от теорията, а искам да си представя как асистент д-р Митьо Маринов зашиваше порезни рани...

До мен седи бай Сребър и държи единствената газова лампа. Искam му повече светлина, да се доближи по-близо до мен. Аз шия и не забелязвам, че бай Сребър едва се държи (после ми каза, че не можел да гледа кръв и се чудел на мен как шия така спокойно кожата...) - и в един миг лампата пада на земята. Бай Сребър я изпуска и той също така пада на пода. Ами сега? – добре че беше последният конец и в момента връзвах възела. Добре, че разлятата газ по пода не се подпали, че да избухне и пожар...

В тъмното търся в чекмеджето свещ, но не мога да намеря нищо. Чувам гласа на байото: -Докторе, я бръкни в джоба на кожата от дясно. Имам запалка. Щракни, ама по-здравата, че е твърда...

Напипвам нещо едро, тежко. Щраквам, ама по-здравата, че е твърда. Бледа светлина осветява двама ни. Байото взима запалката и я държи изправена като свещ. Аз успявам да му направя превръзката.

Сещам се за бай Сребър. А той, паднал и кротко заспал на пода. Хващам го и го дърпам, за да го поставя на кушетката. И байото става – оставя запалката на масата и ми помага да го преместиме... Неспокоен съм.

-Нищо ми няма, докторе, нали ме превърза да не ми изтече кръвта! Сега съм вече добре...

Мисля си, корав и здрав българин. Има само страх от кръвта. Не обича да му тече кръв. Иначе издръжлив. Нахлузи си отново калпака, рече едно „благодарим“ и си замина...

Остави запалката. Оказа се, че тя е изработена от една гилза на патрон още от миналата първа световна война. Била на баща му, та му останала като наследство. Най-скъп спомен, пазен толкова години. Но българинът е великодушен – от благодарност и най-скъпото си нещо е готов да подари...

.....

Първият работен ден завърши късно през нощта. Отидох си като оставих бай Сребър да преспи в амбулаторията. Той беше самотен, та нямаше кой да го чака в къщи...

VII

На другата сутрин като ли, че нищо не е било. Навалил нов хубав пухкав сняг. Зимна тишина. В амбулаторията – подредено, пометено, топло. Бай Сребър – нито помен от

снощните приключения – стегнат, обръснат. Само че, мълчалив и малко гузен. Не смее да ме погледне с ясно сините си очи...

Опитвам се да оживя атмосферата. Питам за д-р Амедео, на когото толкова харесах докладите и рапортите...

-Той беше в затвора – отвори уста бай Сребър – големи истории бяха... И ми разказа: „Д-р Амедео- италианецът – имал голямо куче. Нищо чудно. На село всеки има куче, ама то пази имота. И цел ден е по двора или в колибката. По нашенски куче в къщата не влиза. Гнусливо е, па не е и чисто (това бай Сребър подчерта специално). А д-р Амедео го карал по европейски – кучето му с него, дори тук в амбулаторията. Лежало отдолу под кушетката... нещеш ли докторът правил инжекции в бутоните, ама за беля на няколко пациенти се получили гнойници. Оплакали се в Русе. Дошла комисия да направи анкета. Както се очаквало д-р Амедео казал, че помещението не е хигиенично, че не е от кучето. При проверката отворили всички шкафове и в тях що да видят: всички шишета с ваксини, изпратени от години си седали неотворени, така с въска по тапите. И ваксините станали на мътилка. Отворили анкетите папки и зачели всички доклади и рапорти, в които така точно до милиметър е отчетено ваксинирането на селяните и учениците по дати и възраст. Тогава разбрали колко са стрували и донесенията за убитите комари и тяхната бройка...

Всичко било повече от ясно. Не станало ясно само едно: как тези хора са се предпазили от епидемии толкова години.

- Защото не им правих ваксинации – отговорил смело д-р Амедео – затова и никой не се разболя – така рекъл и влезъл в затвора.

От юридическа гледна точка това е чисто престъпление. Но от медицинска, може би малко право е имало в думите на д-р Амедео – по онова време качеството на ваксините беше доста съмнително и имаше хора, които се разболяваха точно от тях...

А какво е станало с кучето? Заради него д-р Амедео влезъл в затвора. А то – след „долче вита“ по италиански било прибрано в един двор и дори спяло на открито под сайванта. Когато д-р Амедео се разделял с него, казал на селянина, на когото го оставил, много загрижен:

-Мойто куче обича яде много месо. Даваш него месо, чу ли...

То тогава за хората нямаше месо, та остана до кучетата. И бай Сребър ми доуясни, че д-р Амедео на месото казевал по италиански „мезо“... Иначе бил много симпатичен, но ама италианец, какво да го правиш...

VIII

На другата сутрин бях извикан за първи път на домашно посещение. Отидох в дома на кмета Стефан . Сега разбрах защо в началото не го видях и не можах да му се представя. Бил болен от няколко седмици. Близките му пък изчакали ден-два да разберат що за лекар съм. След като бабата и байото „информирали“ цялото село, вече имаше възможност да бъде представен на кмета, макар и той да беше на легло. Но заедно с това се вълнувах – преди мен други лекари са го лекували и не са били вероятно новаци като мен, а той продължава да боледува...

Взех чантата с слушалката и медикаменти и се отправих към дома му. По пътя си мислех как ежечасно на село се изменя обстановката на работата на селския лекар, как хората сега ме „разучават“ и непременно мнението им ще да се реши в тези първи дни – на неуспехи или успехи. После, както и да бъде, вече това първоначално мнение щеше да тежи – или да бъде оправдан или винаги оправдаван в некадърност...

Намерих кмета Стефан наистина в тежко състояние: наличие на пневмония в десния бял дроб. Още при първото поставяне на слушалката – глуха зона с хрипове и свиркания, бледо лице със синкави устни, леко зачервени и с нездрав изглед бузи, затруднено ноздрено дишане. Също като по учебниците. Беше началото на четвъртата седмица от началото на боледуването. Припомних си четирите стадия на пневмонията по седмици както се развиваше тогава от класически тип. Беше дошло време за четвъртия стадий, който е решителен – или има критично спадане на температурата с оздравяване, или има смъртен изход. Спомних си думите на френския професор Пшар: „Болестта е в белите дробове, а смъртта идва от сърдечната недостатъчност...”

Това всичко добре – доволен бях, че точно сега в съзнанието ми изплуваха цели страници от пропедевтиката на Киркович, от лекциите на Чиров, записките по патология на Гийрке (тогава единствен учебник на циклостил). Но терапията? За антибиотиците знаех от онази вечер, когато професор Ташо Ташев, току що завърнал се от Франция, беше донесъл в една колба някаква плесен – пеницилин и ни я показваше в аудиторията в медицинския факултет. Но всичко това беше още в зародиш у нас – нямаше пеницилин, а камо ли тук в Пиргово. Нямаше и сулфамидни препарати. Не оставаше нищо друго освен да продължи със симптоматично лечение. Напълних една десеткубикова спринцовка със смес от калциев глюконат с витамин С, една ампула кардиолон плюс лобелин (имах няколко ампули още от фронта в Унгария при капитулацията на германците намерих кутия с медикаменти) и прибавих още нещо, сега вече не си спомням точно какво. Направих първата си на село интравенозна инжекция. След това инжектирах интрамускулно една ампула камфорово масло. Дадох на болния да изпие аспирин с хинин. След около два часа му дадох комбиниран прах с кофеин и кодеин и не смеех да си отида, просто се чудех още какво да приложам...

Болният постепенно се успокои и заспа. По лицето му се появиха дребни сребърни капчици пот. Дишането му стана по-равномерно и леко, устните по-розови, пулсът му се регулира...

Можех да си отида. По пътя бях все още възбуден от напрежението. Мислех си – направил ли съм всичко, достатъчно ли беше или дали не съм се престарал, да съм прекалил, че тогава... Но когато се мушнах в студеното легло нещо ме накара да се уплаша – ами ако?... и тази мисъл не ме остави през цялата нощ. Не можех да заспя, бях не само неспокоен, нещо ме притискаше и се почувствах тежък като олово, сякаш в ставите ми някой беше налял килограми олово... В ранните утринни часове съм заспал без да се успокоя, но умората е надвила.

Някой ме буди. Отварям очи – няма никой. Скачам и слизам при хазайката. Мъжът й Иван и Стефан кметът са братя. Питам за Стефан. Ивановица, току що се завърнала от Стефанови, ме гледа засмяна и ми казва:

-Докторе, Стефан се даврандиса. Изпотил се през нощта – станал вир вода, ама огънят му спаднал и да го видиш, сутринта ококорил едни очи. Олекна ми – казва – върнах се на тоя свят...

Не вярвах на ушите си. Олекна ми и на мене – значи всичко е добре. Още една победа! – както се говори с шаблон, но в миг се сетих, че това беше чисто съвпадение, случайност. Другите лекари преди мен да не са били по-неуки? Не! Просто първият е дошел, когато е започвало развитието на болестта, другият в момента на червената хепатизация, когато клиниката е най-бурна, после бялата хепатизация и... аз се явих в последното четвърто действие с късмета, че болният не направи остра сърдечна слабост... Може би точно тук беше моята заслуга, но надали моят коктейл е бил най-удачен, в желанието си да направя нещо повече... това „дано“ определи изхода на болния, но и за мен! Третият болен в първите няколко дни и то не кой да е, а кметът – това значеше, че ще имам „зелена улица“ с прозвището, че е дошел най-добрият лекар, дето много разбира и може... А аз си знаех колко мога.

Но като всеки млад човек, започващ своя живот на професионалист и кариера и аз се зарадвах. Влезох енергично и весело в амбулаторията. Бай Сребър се беше вече информирал за случилото се тая нощ, че точно тази нощ е станало „чудото“ с кмета Стефан и ми рече ухилен:

-Докторе, добре ти тръгва работата. Имаш късмет.

Направи ми впечатление, че се обърна към мен с „докторе“, а не със сухото служебно „г-н Началник“ – значи и той ме призна за лекар, а не само за служебно назначено лице... А тази оценка не беше маловажна, бай Сребър имаше голямо влияние в селото...като „медицински специалист“, нали работи в амбулаторията от години и много лекари е сменил...значи има нях да ги преценява...

Точно в този момент прозвуча камбаната на селската църква. Досега не бях я чувал. В това село попът не искал да се бие камбана за вечерня, а сега рано сутринта по никое време, беше още по-необичайно -биеше на умрело. Сепнах се – нали кметът бил добре, да не би пък нещо... Предугадило моето вълнение, бай Сребър побърза да ме успокои:

-Починала е баба Мария от синя пъпка. Тя си беше болна още отпреди, преди ти да дойдеш. Не бери грижа за нея – тя беше взела-дала... Бог да я прости. Нямала късмет ти да я лекуваш...

Замълчах си – помислих си, може би така е по-добре. Какво можех да направя срещу тая болест, това страшилище за времето – с опасност за разпространение. И почувствах някакво вътрешно задоволство, че не се „замесих“ в тая история. Беше късно да се помогне, пък и да си кажа правото – просто ме беше страх от такава болест...

Камбаната отмерваше от време на време по един глуховат звън, тонът му беше още по-чудноват, приглушаван от ниско надвесилите се сиви зимни облаци. Мъчеше се да завали сняг и прехвъркваша снежинки – дребни и неприятни...Бай Сребър се готвеше, обаче, отново да наобиколи дворовете, не само по хигиенно-санитарни съображения. Хората преди Нова година бяха по-гостоприемни, а и новото вино беше добро... Само да ти се пие...

IX

Посред нощ някой силно чука на вратата ми. Ставам сънен и отварям. Хазяйката ми долу говори нещо сърдито, но не чувам добре за какво. Пред мен са застанали възрастен селянин и жена му. Разтреперани, уплашени.

-Докторе, я да влезем, че да ти разправим всичко.

Поканвам ги все още изненадан от това внезапно и неочаквано среднощно посещение. Докато запитам, жена му започва:

-Докторе, дошли сме за едно медицинско. Пиши, моля те, до съда...

-Чакай, мари – прекъсва я мъжът – най напред да му обясниме за какво става дума.

И разбирам всичко: Синът им, ергенин, ударил баща си по главата с...черпака за вино. Обикновена домашна история. Оглеждам потърпевшия – нищо особено, палпирам кожата на главата през гъстата му коса – нищо. Само гдето той лично ми показва, къде е бил ударен, има болезненост.

Няма как – трябва да пиша медицинско. И сам не вярвам, че написаното ще има стойност на обвинителен документ. Затова и пиша на латински наименованията, за по-голям авторитет.

Двамата стари хора си отдъхват. Сега вече имат медицинското в джоба си. Даже не го и прочетоха, за да разберат, че то няма да им послужи, така като те искат. Питам ги:

-Е, ще съдите ли сина си?

-Ба, до там няма да идем, ама искаме до го сплашиме, че да знае...

Двамата родители си отидоха.

.....

След около половин час пак се чука на вратата. Мисля си – върнаха се. Не, не бяха те. Сега пред мен беше застанал едър млад мъж. Не беше трудно да се досетя, че това е синът – побойникът. Но нямаше такъв вид.

-Докторе, и аз искам медицинско. Баща ми е идвал при тебе, ама и аз искам да се жалвам...

И сега пак разбирам: „нали е по празниците и всеки гледа да се повесели. Довел в къщи гости – акрани. Рекъл да ги почерпи от новото вино. Слезъл да си наточи малко винце в черпака. Нещеш ли баща му го издебнал, та го тупнал с метлата по гърба – не му давал да налее от тази бъчонка...

Съблича се младия мъж и ми показва къде го боли. Вижда се нещо зачервено, леко, но , но повече от натиск по кожата с пръстите, за да ми покаже мястото. Ударът е бил през дрехите, та се е смегчил. Пък за такъв едър и як млад човек, то е като удар със сламка...

Чудя се какво да пиша и пак не вярвам, че такова медицинско ще има някаква стойност, но няма как. Докато го пиша го питам:

-Ама ти пък си го ударил с черпака по главата, нали?

-Ами, по главата, нали беше с тоя рунтавия калпак, знаеш ли по него що вълна има. Само се преструва...

-Но, мисля, че и ти си бил с кожуха, значи и ти... - но си замълчах. Аз съм служебно лице и не трябва да взимам страна в споровете. Запитах само:

-Ще дадеш ли баща си под съд?

-Ами, няма докторе. Аз така само да го сплаша, та друг път да не посяга...

И си отиде успокоен и той с медицинско в джоба си.

Какво излезе от всичко това? – тази нощ не можах повече да заспя. Разстроих се, разбудих се. Мислех си за тия дребнавости. И двамата – и бащата, и синът не бяха лоши хора, ама ето нравите им загрубават заради един черпак вино...И хич не мислят, че отнемат от времето, съня и спокойствието на участъковия лекар...Пък аз затова им написах по едно „нихил“...така и нямаше да го разберат, поне се успокоиха.

X

Ако предишната нощ прекарах без сън, то на следващия ден трябваше отново да изслушам една колкото комична, толкова и глупава история. Този път героите бяха...пет кокошки, мъж и жена и едно бърдуче с ракия...

В амбулаторията влиза тихо, дори малко неловко, мъж в граждански дрехи, с посивели коси и с трагичен израз на лицето.

-Докторе извинявайте, че ви безпокоя. Аз съм учителят от прогимназията. Приятно ми е да се запознаем...

Ръкуваме се и го поканвам да седне. В амбулаторията сме само двамата. Той е все още смутен, мачка периферията на шапката си. Разбирам, че нещо го гнети.

-Докторе, знаете ли – срам не срам от белите ми коси, но ще Ви призная: съпругата ми ме би!

И с дълбока въздишка свежда поглед надолу. Шапката се обезформя още повече в ръцете му. Картина на тежка депресия. Колко трудно ми беше по психиатрия, когато я учех. А ето сега пред мен един случай. Как ли ще се справя? Най-напред лекарят трябва да се покаже външно видимо спокоен, да предположи болният да се изкаже, по-право да си изкаже мъката...Така и постъпвам. Учителят постепенно излиза от смущението си и бавно ми заговаря:

-Оставете това, че ме би, но станах за срам пред съседите, пък чак и в училище научиха...

-Вероятно вие идвате за медицинско?

-О, не. Просто за съвет.

Още недоизрекъл думата си и ето, че внезапно в амбулаторията се появява жена, облечена и тя в граждански дрехи, и тя вече с прошарени коси, но с ядно святкащи очи, явно разгневена и напориста. Картина на гневна маниакалност. Антипод на моя пациент по душевно състояние.

-Добър ден, докторе. Значи той вече дойде при вас. Да се запознаем. Аз съм учителка...

-Съпругата ми...- съвсем тихо и внимателно ми обяснява учителят, но веднага бива прекъснат.

-Господин докторе, аз не съм селянка. Аз съм софиянка от издигнато семейство. Дойдох чак тук в този забутан край само заради него. И пианото си донесох зестра...(Наистина по онова време пиано в село беше не само нещо необичайно, но дори някакъв анахронизъм. Още повече, че разбрах, че тя никога не беше свирила и изобщо то от двадесет години беше само мебелна вещ за авторитет).

-Ами аз не свирех ли на цигулка? Още в педагогическото училище в Шумен – опита се да се оправдае съпругът ѝ с кротък глас...

Спорът съвсем различен от снощния е в сферата на „интелектуалните“ проблеми в това учителско семейство, си казвам. Типичен за остарели на село интелегенти, попаднали в дразнителите на дребнавост фактори, и които изживяват всичко с театрална емотивност...

И точно, когато се чудех в какво в какво се състои същността на тия фактори; какво е станало всъщност, се намесиха... кокошките...

-Докторе – вече малко поомекнала, учителката продължи – ето един медицински въпрос. Ама моят (забелязах, че за съпруга си говори само притежателно) трябваше да ви попита по-рано. Знаете ли лек против пипка по кокошките?

Този въпрос беше за мен най-неочакван: отгде ще знам, никога не си бях поставял такава задача. При това аз съм градски човек, не съм отглеждал никога кокошки. Хуманен лекар съм, а не ветеринарен. Докато ги слушах, мислено в главата си прелиствах страници от психиатрията, за да си изясня съществуването на маниакалните синдроми – у единия депресивния, у другия – гневния, а те изведнъж ме стъписаха с въпрос за лекуването на пипката...Това си и признах и направо им го казах, че от пипка по кокошките нищо не разбирам...

-Да, ама моят нали е умник, всичко знае и това знае! – с голяма ирония и злъч продължи учителката – Връщам се в къщи от училище първа смяна и какво да видя? На двора, докторе, петтах ми кокошки умърлушени се клатят от крак на крак, една по една падат и си проточват шиите и кудкудякат прегракнало, предсмъртно...Умират, докторе...Жал ми беше да ги хвърля на бунището, та ги прибрах в мазето на цимента. Отивам в училище, намирам го, ето този, моя, и му казвам: „Кокошките измряха“. А той: „така ли? Я, да му се невиди. Значи съм сбъркал. „Каквооо“ – рекох...

Оказа се, че старият учител искал профилактично да лекува кокошките срещу пипката като им дал да се напият с ракия...

-Е, хайде, голяма работа – учителят се опитва пред мен да омаловажи факта, очаквайки с поглед съчувствие и подкрепа от мен – за пет кокошки голяма врява дигаш...

-Аз ли? Аз тези пет кокошки от яйца съм ги изгледала, бре. Така ли се намират кокошки днеска....В Русе, в халите чингелите стоят празни. За цер кокошка не можеш намери...А той, голяма работа...

Тук учителката беше права. Бяха години на глад и липса на месо. Всяка кокошка беше едва ли не златна птица, при това хранена с царевича и хляб, та месото ѝ вкусно. А сега, особено по празниците, все някоя щеше да бъде опечена във фурната с кисело зеле...

.....

Минаха се три, четири дни. Двамата, учителят и учителката са пак при мен. Сега, обаче, учителят вече весел и спокоен, а учителката –смирена и мълчалива. Помислих си, помирили са се, успокоили са се. От моята диагноза по учебниците по психиатрия, нищо не излезе:

Учителят този път пръв взе думата и авторитетно обясни:

-Докторе, знаете ли, че моето лекарство помогна. Снощи, като се връщаме от учителския съвет, какво да видим? В мазето крякат кокошчиците, разтърсват глави и една по една се изправят на крака. Оживяха. Те само тогава са били много пияни, та заспали. А съпругата ми, благоверната, помислила, че са умрели, че чак в училище дойде и се развика...

-Ами, така си беше, ама само да станеме за резил пред хората – с тих глас искаше да се оправдае тя.

-Да, ама я виж, на другите кокошките се изпотръшкаха от пипката, а пък на нашите им няма нищо. Човек трябва да рискува, да опитва, новото да търси...

Неволно в този момент се сетих за Вилхелм Буш и неговите двама герои Макс и Мориц. Представих си и нещастната Вите Болте и нейните още по-нещастни кокошки. Вилхелм Буш беше измислил жесток и трагичен край. Тук в село Пиргово историята с петте кокошки завърши щастливо, както казват дейците в киното – с хепиенд...

-Как е пианото – питам аз в преносен смисъл...

-А, добре е, докторе, то е зестрата. Като се скараме първо за него ми натяква, че женската зестра тя се не свършва....

-Да, ама ти ме взе с пианото, нали?

-Верно е, но да знаеше да свириш поне котешкия марш, а ти и него не знаеш...аз съм учил цигулка в института в Шумен...

-Ама и един бял Дунав не можеш изкара, нито валс от Щраус, а...цигулар ми се пише...

Предпочетох набързо да ги изпратя. Така научих как се лекува пипка по кокошките с ракия. Но от тогава избягвам да се задълбочавам в психиатрията. Трудна наука...

XI

По плана на окръжния лекар, в края на всеки месец, когато отиваме да си получим заплата от финансовото, всички се събираме на конференция в неговата канцелария. Това е хубава традиция – хем да се срещнеш с колегите, хем да обмениш опит. С нетърпение очаквах първата за мен сбирка. Но също и с вълнение, защото още при назначаването ми д-р Котоков ми възложи на нея да изнеса доклад за новостите в медицината, нали току що бях напуснал медицинския факултет в София и прекарал стаж си в Окръжната болница и то при проф. Цончев.

Приготвих се старателно със всичкото си чувство за отговорност, но и с уважение към колегите си, които за първи път щях да видя.

В тясната стая се събрахме общо около двадесетина души – лекари и фелдшери от всички възрасти и с професионален стаж – кой по-къс, кой по-дълъг, но аз бях видимо най-младият и най-последен по старшинство, току що новопостъпил. На пръв поглед всички ми се сториха симпатични, особена като гледах как разговарят шумно и енергично помежду си, смеят се и ръкомахат. По-късно разбрах, че участъковите лекари зажадняват за такива срещи, които след дългите дни на самотност по селските участъци, са истински празници.

Д-р Котоков вдигна ръка и без да насилва гласа си, за да усмири глъчката, ме представи на колегите си съвсем кратко. След това ми даде думата да изнеса доклад за новостите в медицината. Нямах намерение да поучавам, а просто да споделя някои новости от диагностиката и терапията. Бях кратък, не исках да подценя колегите си със високопарни думи, затова най-скромно и пестеливо разказах някои неща, като непрекъснато цитирах имена на наши изтъкнати професори, за да не помислят, че се изсилвам.

Когато завърших аудиторията си остана за няколко мига мълчалива. Никой не зададе въпрос, нито се изказа – нито за одобрение, нито да критикува. Така завърши неутрално моето първо представяне. Тогава и не знаех, че това е било първото от години „научно“ събрание и въпреки желанието на д-р Котоков, ще остане и единствено за цялата следваща година...

След завършване на официалната „научна“ и административна част, колегите предадоха тримесечните си отчети (в това отношение бяха безупречни) и преминаха отново на разговори помежду си. Един колега, така и не научих името му, се доближи до мен и рече;

-Колега, добре са ви учили, вижда се, ама още не знаеш – изглежда, че едно си учил, а друго е на практика. И ние сме минали по този път. Затова не се изсилвай, колеги сме, нали разбираш. Окръжният какво ще си помисли за нас...

И аз го разбрах – засегнал се е, пък и с това съм нарушил традицията...на спокойствието, да не се изнасят доклади, които искат подготовка и да седнеш да ги приготиш. Това беше първата поука и предупреждение.

След него друг колега се приближи до мен и многозначително ми каза:

-Чух те, колега, добре беше. Но знаете ли, нещата тук на село са по-други. Вие говорихте за диагнозата, за диференциалната диагноза. Това хубаво. Казахте и за терапията. И това хубаво. На аз бих Ви дал един съвет – преди всичко лекувайте. Селският лекар е длъжен бързо и ефективно да лекува. Разбирате ме, нали?

И ми разви своята теория, убеден в нея. Тихо и настойчиво. Работата не е в диагнозата и нейното задълбочаване. Щом болният дойде – на село няма време за разни изследвания, ами се действа симптоматично: щом го боли главата медикамент против главоболие, щом го болят ставите – медикамент срещу болката, щом има киселини – давай прах против киселините, щом му се гади – да взима против повръщане. Ако от тия лекарства му премине, добре, и без да е ясна диагнозата всичко е добре. А ако не му мине, тогава вече болният не е за тебе, пращай го в града в болницата. Ако седнеш да си изясняваш диагнозата, болният си

го боли и охка, така ще те сметнат за лош лекар. А пък дето ти говори за диференциалната диагноза, интересно, но то е за професорите...

-Благодаря, колега – съвсем възпитано отговорих, смятайки, че последните му думи бяха повече иронични и то, с личен намек, но трябваше да се въздържа...

-Какъв колега ти е той? Фелдшер е. Нали ги знаеш, те имат най-високо самочувствие – така започна с мен третият, който изглежда беше подочул обилните напътствия на преждеговорившия – този е фелдшера Попов от село Вятково. Не го слушай – гледай си своята работа. А пропо (това беше казано с апломб) – знаеш ли колега в моето село отворих содомонадена работилница, искаш ли да ми станеш съдружник? Печели се добре. Иначе с тая заплата на участъков лекар, накъде си!

И като разбра в мълчаливото ми учудване едва ли не някакъв упрек, започна да се оправдава:

-Ама това между другото. Трябва да се живее. А само с медицината – не може. Хората са бедни, съвестно ми е да им взимам много пари за лечение.

Отминах без да дам отговор. Бях слисан от този пръв контакт с моите колеги. Те бяха учили на времето също като мен, дошли са с голям запас от ентузиазъм и енергия, а сега виждах някакви уморени и без интереси занаятчии. Може би съм бил несправедлив да мисля така, но това беше първото ми впечатление. Но бяха и първите ми уроци по селска медицина и първото ми отрезвяване, както му казват „сблъскване с живота“...

Само другарката Любка се опита да ме утеши.

-Ти, докторче, си младо, ще ги разбереш. Тия са пълни с пари – някои не си взимат заплатите по цяла година, и все ходят у спестовната каса да си внасят богатствата. За какво им трябва твоята диференциална диагноза, те и без нея си печелят. А такива като тебе само от идеализъм не са успели, но стават учени, а тия тука така си и опростяват...

И този път не чух гласа на окръжния лекар. Разбрах, че се беше опитал да промени течението, но явно не беше успял. Опитът му с мен му беше създал само трудности, защото се беше прибрал в канцеларията без да приема никого повече...

По-късно промених мнението си за някои колеги, които тогава нямаше как са мълчали (минали по моя път), но в участъците си бяха прекрасни лекари. Съседът ми по участък, д-р Пенчев, заслужено взе конкурс и стана ординатор в неврологията в Русе, след достойно изпълнен стаж като участъков лекар. Но за него ще стане дума отново по-нататък. След сбирката се прибрах в хотела на Стоянчо. Имахме право да преспиваме по една вечер на наши разноски. До моята стая някаква певица се разпяваше. Точно що бяха образували Русенската народна опера и поради липса на квартири, педагожката обучаваше своите възпитанички в хотела. Първата постановка щеше да бъде Травията. Не издържах на репетициите през стените на хотела и излязох.

Тази вечер гледах пиесата „Всяка есенна вечер“ с младия артист Николай Бинев. Ентусиазмът, вярата, поетичния лъх в пиесата ме върнаха в моето състояние на млад човек, изпълнен със стремеж към доброто и хубавото. В притъмнения салон забравих за тази първа и последна конференция. Аз си останах аз. Светлините на сцената станаха мои светлини.

XII

Завърнах се на село още по-убеден, че трябва да се работи всеотдайно, да не се заразявам от ръждивото равнодушие на моите колеги. И затова с радост приех да присъствам пак на първото за мен общоселско събрание, да се запозная с хората отблизо, да чуя техните трудови успехи и ежедневието в току що образуваното трудово стопанство.

В училищния салон заприиждаха на групи „моите съселяни“. Влизаха тихо и сядаха по столовете, но по-далечко от сцената. Още не бяха навикнали на външни изрази, парадност, нито ръкопляскаха, нито се бяха изучили да държат речи и приветствия. Просто се смущаваха от самата дума „събрание“ – тези хора, които знаеха много да работят, но не можеха да се изказват свободно от притеснение. Тяхната чиста душевност на доброта и скромност ги правеше да изглеждат неловки. Но изглеждаше, че и темата на събранието допринасяше за това смущение – щеше да се разглежда резултатът от първата година на ТКЗС-то и всеки се вълнуваше по своему: ръководителите, че трябва да дават отчет, дошлите представители от града, че трябва да усилят ентусиазма и вярата, а самите кооператори – от това какво са спечелили, какво ще получат срещу труда си... А бяха точно тия трудни и гладни години, изпълнени с много труд и недоимък. Село без електричество без водопровод, свряно в един дол без удобни пътища. Само лозята му хубави, но нито жито, нито царевица, липса на животни и работен добитък в достатъчен брой, а механизацията още в зародиша си (само една вършачка на онзи, гдето живееше на центъра срещу сладкарницата и един два трактора)... Русе не е далече по картата, но достатъчно отдалечено за пирговци, пък и с какво да отидат и какво да купят...

Настроението на събранието спадаше. Всеки искаше да научи в края на краищата какво ще получи. И спадна съвсем когато се обяви, че не само няма доходи и печалба, а, че стопанството е в загуба, никой няма да получи нито лев, ами ще се наложи дори всеки да даде по някой лев та да се задържи положението...

Тогава видях народа – в такава трудност, с много насъбралата се мъка в гърлата. Всеки преглътна горчилката, но тихо и без експесии и напусна събранието. Разбра се, че няма нужда от речи и говорене, а от ново затягане на коланите и борба за хляба. Онези, които бяха на сцената (тогава не беше още популярна думата „президиум“) се събраха тихо на съвещание, за да си поговорят какво да правят, за да оправят положението. Никой не мислеше да се връща назад, но трябваше да се измисли и как да се тръгне и отиде напред.

През следващите дни мислех за това събрание, за този тих и трудолюбив народ, за тези загрижени негови местни и окръжни ръководители. Но...не бих казал това но, ако нямаше особен повод. Това „но“ не беше литературна измислица, нито прищявка. Това „но“ съществуваше реално.

Само една седмица по-късно се наложи да мина през нощта, повикан по спешност за детето на Дочо бръснаря по главната улица към общината. В дясно се намираше солидна, с изглед на градска, къща с кръчма отпред. От към пътя беше тъмно, кепенците бяха затворени, вратата заключена, беше полунощ. Но още като приближавах отдалече ми замириша на скара (къде тогава месо, че пък и за скара). Помислих си, че така ми се е сторило. Но чух и някакво пеене, приглушено, идващо от към вътрешния двор на къщата, като хора, които пеят в затворена стая – песен за веселба. Пък най-последно, си казах, може да е сватба, я рожден ден, защо да не се повеселят хората. Но защо така прикрито, при затворена кръчма, при спуснати кепенци и завеси, та дори светлина да се невиди.

Това беше мимоходом, докато влязох в къщата на бръснаря Дочо. Детето му имаше силна простуда, с големи възпалени сливици и висока температура. Останах там до сутринта...

Пристигам направо в амбулаторията. Бай Сребър стои до печката и си топли ръцете. Питам го:

-Бай Сребър, защо тогава хората не се изказаха на събранието. Имаше ръководители от града...

А бай Сребър отговори лаконично:

-Тия бяха и тогава, но и снощи пак тука бяха – и въздъхна многозначително и трагично,

като човек, който много знае, ама предпочита да си мълчи.

-Къде – полюбопитствах заинтригуван, защото щях да възприема въздишката за изкуствена, театрална изява, ако бай Сребър не беше така искрено въздъхнал...

-Как къде? У кръчмата.

-Минах там снощи към полунощ, затворено беше, кепенците затворени, тъмно.

-Кепенците затворени и тъмно за тебе и за мене. Ама за ония, отзад има специална стая – за големците де. Тия идват много често да си хапнат и пийнат... Ти пирговското вино опитвал ли си го?

-Ами вярно, снощи там миришеше на скара – провокирам бай сребър – истина ти казвам – на печено, на скара...

-Че не е лъжа, докторе. Ти агне няма да ядеш, ама те там снощи са яли първите сукалчета. Къде ги няма, къде за тях се намират...

Замълчах си. Разбрах, че е излишно да разпитвам повече. Дори и не поисках да разбера кои са били, нито имената им, нито от къде са дошли...

След време, когато вече бях напуснал Пиргово, във вестниците писаха, че някои от тези са били свалени заради несъвместими със социалистическите принципи прояви. .. Един ръководител може да злоупотреби с доверието на народа, но рано или късно народът намира начин да го постави на истинското му място.

XIII

Неочаквано получих покана. Колегата доктор Пенчев от съседното на моя участък село Тръстеник, ми пишеше, че по случай идването на заместник и напускане на службата, кани колегите си от окръга да му гостуват на един прощален обяд. В ежедневието на един селски лекар това е радостна изненада. Почувствах се поласкан от вниманието на съседа ми, , когото само един единствен път бях видял на сбирката при д-р Котоков, но за когото бях научил много хубави неща, за неговата опитност и популярност сред хората като участъков лекар. Дали ме беше запомнил или просто е поканил всичките – това не беше важно. По-важно беше уважението и вниманието, което проявяваше към нас.

И наистина, д-р Пенчев се беше постарал, дори престарал. Може би от радост, че след толкова години напуска селото и отива в Русенската окръжна болница като ординатор по неврология. Това не беше бягство от селската служба, а едно заслужено преместване, за което мечтаеха не малко лекари...Затова и беше приготвил пищна трапеза – постарал се беше да има и печено прасенце, пилешка яхния, агне на шиш – неща невиджани и неопитвани в тия места от хората...

Седим и чакаме да пристигне новият колега. Той трябваше да пристигне с влака до гара Иваново, а т там общинският фойтон да го докара до Тръстеник. Минава вече обед, ние сме гладни, тръгнали сме рано от съседните села, огладнели още по пътя. Тогава ходехме от село до село пешком и беше естествено да имаме добър апетит. А и наредената маса с

пищните си ястия ни караше да си преглъщаме слюнките. Но нямаше как, трябваше да чакаме, вероятно влакът имаше закъснение...

Ето, че най-после файтонът се показва, конете изморени изпръхтяха и спряха. От него слезе млад, слаб, с лице на аскет със сребристи рамки на очилата новият, така очакван колега. Всички го поздравихме радостно. Ние сме малко повече по селски интимни, а той се държи на дистанция, сдържано, едва разговаря...Д-р Пенчев сияе от радост. Кани младият си заместник да седне на най-видно място пред отрупаната с лакомства маса. Колегата обаче е невъзмутим и лицето му все повече и повече придобива каменен вид. Някак си веселбата не може да започне. Тогава някой най-нетърпеливо се провикна:

-Хайде, колега, добре дошел. Вземи си от печеното прасенце, я виж има и печено агънце, че и пилешка манджа с лук, селска манджа, ама тук я готвят много вкусна...

Колегата, който сега е в центъра на вниманието и всички погледи са вперени в него, продължава да мълчи и стои неподвижен. Ние, ха да посегнем, спираме се – не е учтиво. Най-напред гостенинът да започне, пък после ние. А тази близост до лакомствата дразни носа, събира слюнки в устата, апетитът ни нараства ежесекундно...

И точно в този момент колегата с леден, равен глас проговаря категорично:

-Аз съм вегетарианец. Умрели животни в стомаха си не слагам...

Настъпва пълна тишина. Стоим като гръмнати, безмълвни и смутени. Жива картина като в последното действие на Ревизор от Гогол...Пръв се опомня д-р Пенчев.

-Ами, колега, какво да ви предложим?

-Едни яйца бъркани са достатъчни.

Сега вече става объркването. Оказва се, че не може да се намери нито едно яйце в селото. Точно сега няма, всичките яйца били изпратени наряд тази сутрин.

Д-р Пенчев се топи от притеснение. Колегата седи спокоен като мумия. Ние, всичките се въртим на пейката, на която сме насядали и се чудим на възникналото неудобно положение.

Хеле, най-после от далечна къща донасят две яйца, току що закъснели кокошки ги снесли, още топли и със слама. Положението е спасено. Но ето ти парадокс: колегата спокойно откъсва парче хляб, яде бърканите яйца, опържени с масло, а на нас не ни се яде. Гледаме „умрелите“ животни в тавите и ни се повдига. Никакъв апетит. И никои не посяга към гозбите...всички гледаме като хипнотизирани бавнодъвчещия храната си колега, когото нищо не можеше да смути в този момент...

Рекохме си – така се провали този толкова очакван обяд и веселието, за което се бяхме подготвяли цяла седмица напред, ще си останем гладни.

Като се нахрани и изпи чаша вода (хич и не погледна каната с вино), колегата-вегетарианец сви бялата кърпа за храна най-акуратно и се изправи тържествено. Помислих си, сега пък ще държи реч. Но излезе по-благоразумен.

-Д-р Пенчев, моля покажете ми стаята, в която ще живея. Искам да си полегна, да поспя...Следобед винаги си отпочивам.

Д-р Пенчев безмълвно го поведе към съседната къща.

Изведнъж се чу една огромна въздишка – всички си отдъхнахме и изведнъж се възстанови веселата атмосфера. Нещо се отключи – отново се превърнахме в обикновени хора, в обикновени участъкови лекари, жадуващи за компания и приятелски разговори. Като на здрави хора апетита ни се възстанови бързо и скоро всичко беше изядено до край. Дори, когато д-р Пенчев се върна, едва тогава забелязахме, че за него не бяхме оставили нищо. Той не ни се разсърди. Обратно – засмя се, отпусна се и дори ни благодари, че сме го почели с вниманието си.

Някой се опита да изясни положението с новодошлия колега. Д-р Пенчев отново стана сериозен и тъжно отговори:

-Като се качихме горе, колегата ми рече: „Как сте могли да живеете толкова време сред тия пейзажи? Аз, казах, съм лекар и си държа на репутацията, какви са тия трапези по селски?

Разбрахме що за птица беше този колега. Не птица, а просто гарга. То и такъв беше изразът на лицето му...

XIV

Отново настъпи ежедневието: прегледи в амбулаторията, посещения по домовете, особено нощем, когато в притихналите улици се обаждат кучета от двор на двор и с кучешкия си лай очертават звуково някаква си своеобразна диаграма на пътя ми до болния и обратно до дома. Случва се, че най-често идват до дома да ме вземат, съпровождат ме, а след това ме оставят сам да се връщам в тъмнотията, при сняг или дъжд и кал...Но какво да се прави – нали това някои наричат възмъжаване, каляване в професията.

Тази нощ отивам не много надалеч. До къщата на моя съсед Стоян. На около петдесет години, вече външно позастарял от полски труд, този човек ми правеше впечатление на много грижлив стопанин. В кръчма не влизаше, не си губеше времето. Все нещо въртеше из двора, в къщи, когато останеше свободен. Жена му беше тиха, почти незрима. Виждах я често при моята хазайка. Имаха дъщеря около 15-16 годишно слабичко момиче, с продълговато лице с типична селска хубост...

Описвам всичко това не случайно. Имах впечатлението, че това е едно добро сплотено семейство. И не се излъгах.

Стоян ме посрещна уплашен и развълнуван. За първи път стопанката му, както той я наричаше, както си вървела из къщи да си гледа домашната работа, загубила равновесие и паднала. Отначало помислила, че се е спънала. Но после същото се повторило – губела равновесие...

Бях си изработил собствено ръчно едно чукче с дървена дръжка и гумен край подобно на чукчетата по неврология. Проверих рефлексите доколкото можах. Изправих я на крака, накарах я да си затвори очите с опънати ръце напред. Миг след това болната залитна. Прихванахме я със Стоян. Накарах я да походи по права линия – след две крачки отново залитна, като ли, че нещо я подкоси в краката...

Помислих си в първия момент за болестта на Мениер – нямаше световъртеж нито гадене. Долните крайници бяха пък с нормални рефлексии; здрава мускулатура. И си спомних за опитите с животни, при които е изваден малкия мозък – та тя имаше подобни симптоми на атаксия...сега след години тези тогавашни разсъждения ми изглеждат в известна степен наивни, симптоматологията ясна...Но тогава за мен, младият селски лекар това беше първо изпитание.

Сам изтръпнах при внезапната мисъл: „не е ли това тумор, малкомозъчен тумор?“ за пръв път слагах диагноза тумор и се уплаших от себе си – не се ли твърде много надценявам да сложа така бързо тази присъда над жената, а с това и над цялото това добро семейство?

Сетих се за фелдшера Попов – да, моите възможности са до тук, но само че аз не бих чакал да видя дали от аспирина ще й мине. Ще я изпратя веднага при д-р Русев, в неврологичната клиника в Русе. Написах първото си писмо с молба за консултация като вписах предполагаемата диагноза и основанията си за нея.

.....

След около седмица Стоян се завърна. В каруцата беше полегнала жена му. Беше още повече отпаднала.

-Докторе, имаше право. Това дете ми го рече излезе вярно. Но какво ще правим сега? Язык за жената, па и за дъщерята...

-Разбрах мъката на Стоян. В писмото-отговор д-р Русев потвърждаваше, че се касае за малкомозъчен тумор, лява локализация, че единствената възможност е една операция, но в София, в неврохирургическата клиника. Това казал и на Стоян и, че трябва да се бърза, докато не е късно.

-И аз на свой ред исках да го убедя, че трябва да се бърза. Стоян се замисли, влезе в къщата си да заведе болната. И не се обади повече. Тръгнах си. Оставих го да преживее мъката си и да вземе решение.

-На другата вечер дойде при мен

-Докторе, тази операция наистина само в София ли се прави?

-Да, казвам, тя е сложна операция, има си рисковете, затова трябва да се направи от специалист неврохирург и то с голям опит...

-От специалист, казваш. А има ли лек за тая болест, че я бъде ли стопанката после да си гледа къщата?

-Всичко зависи от изхода на операцията. Ще оздравее, но все пак няма да е вече като досега – опитвам се внимателно да обясня – нито да го обезверя, нито пък да му дам лъжливи илюзии...

-И колко ще струва това? Можеш ли ми каза?

-Колко ли? Пътуване със спален вагон за двамата отиване и връщане. В София за тебе за хотел, за ядене...А лечението, то е със осигуровка (тогава още не беше излязъл законът за безплатното здравеопазване), пък ти сигурно имаш такава...

И този път бай Стоян не отговори. Тръгна си за в къщи, за да поразмисли, , да се посъветва със себе си, както обичаше да казва.

Минаха се два дни. Не ме потърси повече, а и на мен не ми беше удобно да отида, та да говорим пред жена му. На третия ден се появи – посърнал, грохнал и смутен.

-Докторе – той направи голяма пауза, въздъхна дълбоко и с големи усилия искаше да прикрие вълнението си – аз реших. Може да е грешно и от бога и от хората, но какво да правя. Жена ми, тя така и така е обречена, ще си отиде и без и със операцията, мисля, че спасение няма. Само ще ѝ се удължат мъките...

Исках да го прекъсна, но той махна с ръка да не го прекъсвам и продължи:

-Знам какво ще ми кажеш. Премислих всичко до края. И така и иначе пресмятам. Виж докторе, това отиване и връщане по влакове, че пък и спален вагон (къде ти по това време селянин да влезе в спален вагон. За тия пари той би се превил на две в някое купе, прав би пътувал, но толкова пари да даде? Пък и откъде да ги вземе?) и още колко ти разноси

отгоре! Нямам ги тия пари. Ба, ще ги имам, но ако продам къщата и имота...(тук се спря, замисли се и продължи с бавен, протяжен и пълнен с горчива мъка глас) – да ги продам, пък то да беше за сигурно, но кой ми дава гаранцията? А тя, дъщерята вече е тъкмо да се учи. Не искам да остане проста. Силна ученичка беше в училище, защо да остане недоучено момичето? Тия пари дето ще ги хвърля по-добре за обучението му да бяха отишли...

-Прав си – казвам му – но все пак това е човештина, жена ти е, майка е...

-Точно така е, но и тя ми рече: „Стояне, виждам, че с мене не е надобре тая болест. Гледай та опази чедото. Че без майка лошо, но и без баща и учене ще е още по-лошо...Така ми рече. Заради детето...

Спомних си за един разказ, който моята майка в детските ми години ми разправяше – след коработрушение опитен моряк, баща, плува в бурното море, като за него са се заловили жена му и дъщеря му. Морякът обаче губи сили да влаци и двете. Тогава майката се отпуска и оставя бащата да спаси детео им...

Това беше разказ, може би истински, може би измислен. А пред мен беше Стоян, неговата жена и дъщеря му – и бях потресен от трагедията на тази фамилия. Да сложа успешно първата си сериозна диагноза и да остана безпомощен пред една проста логика. Наистина, този проблем не се засягаше в никоя книга, в никакъв учебник. Животът ги заместваше...

На другия ден видях как Стоян, купил нова чанта на дъщеря си, стягаше каруцата, за да заведе чедото си в Русе. Дъщеря им беше записана в гимназията, щеше да намери квартира в града.

След време Стоян остана сам.

И до сега не знам – да го оправдая ли или не?

XV

А животът в селото продължава да си тече. Ежедневието ме поглъща. Добивах професионална опитност, но не можах да получа онази професионална апатия, която прави някои лекари безучастни към болния, извън техните тесни лекарски задължения. Вълнувах се за болните не само като за болни, а като за хора, с целия техен социален комплекс – исках да се доближа и слея с тяхната душевност, с техните мъки и радости. Всичко изживявах, като че ли част от моя живот преминава през огъня на техните страдания или пък се пресича с техните радости. Мисля, че едва тогава лекарят от професионалист се превръща в хуманист...

Ето, до горната чешма в селото живее младо семейство. имат бебе, ненавършило още годинка, болно от бронхопневмония. Родителите са в паника, а аз искам да помогна и преживявам цялата им тревога заедно с тях. Пред очите им гасне едно малко живо същество, което са очаквали и което ги е радвало...Дори аз съм смутен – вече се надявам на природните сили – дано детето преживее това състояние. В случая съвсем не ме интересуват процентите и теоретическите проблеми по изучаване на детската смъртност. За тези млади родители тя ще е 100%, ако загубят детето си, и с никакви доводи и проценти няма да ги успокоя...промъква се съмнение у мен – що за лекар съм, когато живота на това пеленаче се изплъзва под ръцете ми...Трябва да тръгна, а коленете са ми подкосени – как да оставя тези млади хора сами да срещат смъртта в очите на най-скъпото им...

Някъде в другия край на селото се разиграва още по-голяма драма. На смъртно легло е 14 годишно момче, чийто бели дробове са разядени от туберкулоза. Това е четвъртото дете поред в семейството, което загива от „жълтата гостенка“. Бащата – едър, висок, с восьъчно лице, големи мустаци и добродушен поглед ме гледа отчаяно и светлите сини очи се пълнят със сълзи, които отбърсва с рунтавия си калпак. Усъмнявам се – бащата и той покашлюва, уж от цигарите, но все ми се струва, че той трябва да отиде в Русе на рентгенов преглед...Когато се връща и ми показва резултата изтръпвам: белодробна кавернозна туберкулоза.

Професионално съм доволен, причината е уяснена, но морално съм подтиснат. Нищо не може да спре вече унищожаването на това семейство. В тогавашното време фаталният изход на това заболяване беше нещо обикновено от професионална гледна точка, оправдавайки безпомощността си по отношение терапията. Още повече, че тогава стрептомицинът се намираше само в университетската детска клиника в София. С него се лекуваха първите случаи с туберкулозен менингит, още нямаше дори и начални резултати...Сърцето ми се свива, чувствам мъката на бащата, останал сам с най-малкия си син, момчето, което беше много добър ученик в прогимназията, на което той се надяваше и, което сега гаснеше...

И ето, точно съм в това подтиснато състояние, когато ме повикват по спешност. Изчезналият от три-четири дни секретар-бирник е намерен...заровен в една купа сено – нито дишал, нито мърдал...Отдалече виждам събралата се тълпа от любопитни. Бай Сребър и общинският милиционер разпръскват зяпачите. Навеждам се над „трупa“ и ме лъхва остра миризма на алкохол. Аускултирам сърцето – глухи, но доловими сърдечни тонове, пулсът слаб, долавя се, редовен...Правя кофеинова инжекция. Докато усетя и бай Сребър прилага своя терапия – лисва една кофа студена вода върху лицето на секретар-бирника. И ето чудото: „мъртвият“ оживява и примигва с мокрите клепачи... Да се ядосваш ли, да се смееш ли. Секретар-бирникът беше стар алкохолик, иначе добряк и услужлив, какво да му се сърдиш... Когато беше трезвен, беше и интелигентен събеседник...

С Петко Боянов, цигуларят на селото, въпросът е по-сериозен. Коремът му е нараснал, подул се като еврейско бомбе. А иначе Петко е слаб с всмукнати бузи, но коремът му издава наличието на асцит, типична алкохолна цироза. Лаенек, който би потвърдил диагнозата още от първи поглед, а що се касае до анамнезата, дали болният е алкохолик, нямаше нужда да

се пита. Петко беше известен като шампион на пияниците не само в Пиргово. Иначе и той тих, мирен, весел и добряк – никому не беше навредил с пиенето си, напротив, веселеше хората с цигулката, не минаваше веселие и сватба без него. И хората го обичаха. Затова много го жалеха, когато състоянието му се влоши. Правя коремна пункция, подсилвам сърцето, грижа се да направя всичко, за да го облекча...Пък и ми е симпатичен – истински музикант по душа, а и поговорката точно му приляга: „който пее, зло не мисли“...Такъв си е Петко...чувствам го повече приятел, отколкото пациент...

В началото на селото пък живее младеж, току що освободен по болест от войнишка служба. Бащата плаче и разказва: „синът му здрав и читав, получил зъбобол. Зъболекарят от гарнизона си свършил работата – извадил зъба. Но раната не само не зараснала, ами всичко се подуло, втвърдило, получил остри болки дори и силен тризмус...След време раната се разраства, разяжда горната му челюст, лявата му буза се издува и лицето му се обезобразява. Мъчили се хората да го лекуват, правили му и някакви нагrevки с апарат, но не помогнало нищо...

Едва успявам да го накарам да си отвори устата и ме лъхва типична миризма на разпад и гной – един развил се сарком, започнал коварно в съседство със зъба и постепенно разрушил максилата...Но тук, на село, как да обясниш на бащата, че причината не от изваждането на зъба, че зъболекарят не е виновен, или поне дотолкова, доколкото не се е задълбочил повече в статуса, пък и как да се досети, когато всичко започва толкова невинно – с банална зъбна болка...че има начало на злокачествен процес? Бащата нито разбира, нито може и иска да разбере обективността на обяснението, за него субективното е важно – синът му страда. Исква да не страда, да не го боли...правя инжекция за успокояване на болките. Но в мен остава чувството на безпомощност, която ме гнети и мъката, която гори...Може ли селският лекар да бъде равнодушен, не е ли селото като едно голямо семейство, нали всеки ден тези хора са пред очите ми, заедно...Друго е в големия град – там хората са чужди един на друг, дори когато живеят на една улица, дори в една кооперация не се познават, не се имат за близки... Там лекарят пристига, преглежда, предписва рецепта и си отива, живее в далечен квартал, далече от болните си е, може да се случи да ги посещава, но то е в определено време, в определено работно време. А в селото лекарят е съсед на всички. И точно като съсед на всички, често в селото има и някои главоболия, типично селски, макар и в повечето случаи комични.

Ето, в Пиргово имах няколко пациентки, с които трудно се справях. Имаше няколко жени прекрачили прага на петдесетях години, здрави и прави, както казва народът, но които обичаха да се глезят не само на мъжете си, ами и да повикват доктора за щяло и нещяло – хей тъй...нали е длъжен да дойде, че да ги повиди...Една от тях, опасна рецидивистка в това отношение, обичаше да ѝ се правят калциеви инжекции интравенозно, ей така за...засилване. Извиква ме в дома си, уж по спешност, и настоява за инжекция. Не намирам причина и питам защо настоява. А тя отговаря: „Че на мен другите лекари ми биеха редовно...“ и чувствам, че е недоволна от моето въздържание да се подчиня на желанието ѝ, с риск да си създам неприятел в нейно лице. А на село по формулата „съсед на всички“ това

е вече опасно, недай си боже да почнат да те разнасят, че не искаш да ги лекуваш...Както и да е, най-после разбирам истината: „...при интравенозната инжекция с калциев глюконат...и ставало приятно на всички крайни части на тялото...“. Една форма на мазохизъм чрез медикаменти и то в присъствието на лекар (при това лекарчето е младоче, не е за отминаване този факт, иначе как да се обясни голямата готовност на такива жени да искат да бъдат обстойно преглеждани и преслушвани, особено за сърцебиене, без причина).

Отказвам категорично и си отивам. Губя една пациентка, но печеля собствената си съвест и достойнство, и лекарския си морал...Връщам се в амбулаторията и мълча. Бай Сребър, винаги най-точно информиран, се усмихва леко и казва:

-Разбрах, че са те викали при онази, до Рекиновата къща отсреща. Колко лекари е разиграла тя. Ама само тя да е...

Обясних, че съм отказал да я лекувам...

-Значи си голям смелчага. Ама добре си направил. Трябваше да си намери майстора. То и мъжът ѝ е един глупак...

XVI

Рано сутринта заминах за Русе.

До железопътната спирка вървах пеша. Бяха настъпили първите променливи пролетни дни – ту дъжд, ту прехвъркваха последни снежинки, ту блесне слънце или небето внезапно посивее, а калта – селската кал – който не я е газил няма представа. Но все пак пролетта идваше.

Вървах по дългия път между лозята. Разнасяше се топъл мирис на земя, който сякаш дишаше, изпускайки на повърхността си млечно бели изпарения...Тази сутрин небето беше ясно, светло синьо. Наоколо тишина.

Когато се качих във влака и се смесих с пътниците, усетих в равномерното тракане на вагона и шума от разговорите онази пулсация на живота, която се ражда само в движението. Размислих се – без динамика няма развитие. Имаше колеги, които вече се бяха успокоили и спрели своето развитие на една точка – нали всичко им върви, при това с повишено самочувствие, бяха си достигнали своя таван: всичко в медицината им е ясно, те лекуваха безпогрешно, съобщаваха невероятни случаи на успехи. А аз започнах да губя и онова малко самочувствие, което имах. По късно разбрах, че всъщност „големите диагнози“ са били съвсем обикновени настинки, разстройства или състояния, които от самосебе си преминават. Други пък не излизаха извън селската амбулатория – смятаха, че там може да стане усъвършенстването по пътя на самообучението от практиката, от дошлия случай. Но самообучението от случайността винаги рискува човек да се самозаблуждава и самоглавозамайва...

Затова използвах всяко отиване в Русе, за да посетя в окръжната болница някоя клиника или отделение. Най-често посещавах рентгеновото отделение, гдето не само се запознавах с рентгеновите снимки на някои от моите болни, но и проявявах по-широк интерес към диагностиката.

Между другото, имаше и още една причина. – на село нямаше баня, а тук можех да използвам банята на болницата. Беше стара, в турски стил, постройка, в центъра на болницата. Този ден беше за мъже. Надали сега щях да си спомня за нея, ако не се беше случило нещо, което по-късно промени живота ми в нова посока...

Влязох да се изкъпя. Точно, когато измивах сапуна от главата, видях насреща къпещия се. Може би нямаше да обърна внимание, ако погледът ми, когато точно си отворих дясното око, не бе попаднал на височината на шията на съседа ми, на мястото на каротидната артерия. Тя пулсираше бързо и издуваше видимо кожата, може би с пулс над 150 в минута, поне така ми се стори.

Приблжих се към къпещия се и му казах:

-Другарю, мисля, че е по-добре да се облее с хладка вода и да излезете в съблекалнята...Тук е много горещо и душно...

Той ме погледна в първия момент учудено., дори се отдръпна, но после ми отговори с уморен глас:

-И аз също почувствах, че нещо става с мен.

Заведох го в съблекалнята, накарах го да полегне, помолих някой от облечените вече да извика лекар. Върнах се да се доизкъпя.

Когато отново влязох в съблекалнята, там вече нямаше никой. Облякох се и се запътих към рентгеновото отделение...Този път обаче няхах късмет. Заради някакъв важен болен, д-р Казанджиев бил извикан на консулт, и аз се върнах в града.

Имаше и трета причина за пристигането ми в Русе. Тази вечер отидох на концерт. Свиреше младата, гостуваща в Русе, цигуларка от СССР – Козолупева, която изпълни концерта в ре мажор от Бетовен в съпровод на Русенската филхармония. За тогавашното време и дългата „откъснатост“ от света на музиката в Пиргово (там няхах дори и радио), всичко ми се стори чудесно. Солистката свиреше добре, оркестърът личеше, че не е в най-добрата си форма. Все пак по-важно беше, че можех да чуя в живо изпълнение този прекрасен концерт на Бетовен.

Но когато солистката завърши и последваха бърни ръкопляскания, нещо ме накара да помисля за болния, комуто констатирах тахикардията...И веднага, вместо да си замина спокойно на село, тръгнах в обратна посока към болницата.

Когато влязох във вътрешното отделение ме посрещна дежурния лекар. Попитах за „моя“ болен. Оказа се, че е настъпило подобрение, пулсът се подобрил, но е още ускорен, болният е заспал. В голямата болнична стая на едно от леглата спеше дълбоко същият този болен, когото видях в банята под душа. Успокоих се.

Дежурният лекар отначало не разбрал кой съм. Помислил, че съм от градския комитет, но кой и на каква длъжност не посмял да попита. Когато му казах, че не съм никакво отговорно лице, а обикновен селски участъков лекар, и то в Пиргово, колегата се отпусна, оживи се и ми рече:

-Така ли? Аз бях до миналата година там участъков. Тежък участък, нали?. Питайте за д-р Ненчев, ще видите, че всички ме познават.

Но как стана тъй, че той не ме запитва за моето име, нито пък аз му го казах. Просто останах „участъковият лекар“ на село Пиргово, селски лекар. Толкова.

Тръгнах си обратно сега вече весел и спокоен. Бях изпуснал и без това вечерния влак. Отидох да пренощувам в хотела на Стоянчо.

XVII

Селото не се състои само от болни хора. Повечето са здрави. За някои лекари и те са потенциални пациенти. Но селският лекар не може да живее откъснат от хората, затворен само в своята професия. Най-малко пък аз.

Тогава бяха времена, изпълнени с ентузиазъм, с лозунги и устреми. Новото трябваше да измие мъката и песимизма, да промени хората. Някои я караха по-лесно – да „подмени“ хората, но това беше крута мярка, повече отблъскваща, отколкото полезна. А тези хора, селяните, искаха да вярват и вярваха щом всичко става с добро.

Наистина, Пиргово по това време беше доста откъснато от света.. нито радио имаше, нито вестници достигаха навреме, не се знаеше кой ги получава, кой ги чете. Селото имаше явна нужда от едно пробуждане. Кой трябваше да направи това, ако не интелигенцията.

Учителите полагаха особени усилия да обучават учениците, но за извънкласна дейност не им оставаше време. Бях се сприятели с директора на прогимназията Иванов, начетен и активен младеж, със свещеника, млад и енергичен, но той си гледаше църквата. Едно будно момче, Никола Рекинов, следваше агрономство, също милееше за селото. Къде беше моето място? Естествено при младежите. Но как да започна?

В селото имаше една единствена белосана гладка стена и то стената на кметството. Един ден взех стълба и бои и започнах да рисувам в едър план бригадир и бригадирка, с неизбежната лопата, кирка и знаме. Трябваше да се въодушеви младежта. Някои се стъписаха от тази смела моя постъпка. Какво ще рече Стефан кмета! Те не знаеха, че вече бях получил одобрението от него, беше оздравял и благодарен, и от селския партийен комитет. Но се реши да се използва ефектът на изненадата...

И наистина, изненадата беше голяма. И млади и стари я възприеха положително. Само старият Жарналиев, с панайотхитовските мустаци, направи забележка в своя стил: „гледам те, докторче, и си разговорлив, че и рисуващ, ама това дете не пийваш и чашка винце, не го разбирам. Май че си сектант...“ – за него понятието сектант беше еднакво с въздържател...

Така или иначе нещо се пробуди и промени у тия хора. С подкрепата на местната интелигенция и ръководството, реших да събера всички будни младежи и девойки и да направим хорова агитка. Аз си носех моя малък акордеон „Хонер“ с 32 баса, но и той беше достатъчен. Започнахме репетиции, младежите се увлякоха, просто се привързаха към тази идея, а точно подобна идея сплотява хората повече от сухи и поучителни събрания...

И ето, че през май излезохме на сцената на междуселския събор на младежите. Тогава още не беше навлезло понятието фестивал, пък и без тази претенциозна чуждица...пяхме, играхме и... взехме първото място. Радост за младежите и родителите, гордост за селото. Сега си припомням щастливото преживяване на всички ни, макар че нивото на изпълнение беше недалеч от наивното, но...бликащо от искреност и душевна чистота. Не беше заразено от фалшификатите на полупрофесионалност, която така опошлява народната песен и младежките изблици, само за да се „завоюва“ медал.

Важното беше, че селото се пробуди за културен живот, за художествена самодейност. Намираха се и хора, които се отнасяха скептично към моята активност: „докторът да си гледа докторлъка, какво се е захванал с тия ми ти работи...“, но това бяха неизбежните селски черногледци, полу-интелигенти, за жалост някои и мои колеги...но това не е за учудване. Години по-късно, когато бях вече асистент в ИСУЛ и изнесох пръв по българската телевизия

първите научно-популярни медицински лекции, се намериха критикари-колеги и то с големи претенции, зад които скриваха негодността ...и злобата си, универсалният белег на завистниците...

На другата сутрин пристигам в амбулаторията бодър и весел. Бай Сребър е явно радостен и горд, доволен:

-Какво повече да ти рече, докторе. Ти си народен човек, нашенски. Има други, дето са си вирнали носовете, че са учени. Ама ти си и учен, па и музикант и рисувач, повече от тях можеш – и със болните, и със здравите...

После ми посочи голям жълт плик върху бюрото:

-Пристигна писмо от прокурора в Русе. Ей сегинка се получи. Отново се върнах в света на медицинското ежедневие.

XVIII

Ето и съдържанието накратко на писмото на прокурора:

„При взривяване на близките каменни кариери до самия бряг на Дунава, на около километър и половина от Пиргово, голяма маса от камъни и пръст са зарили един от каменарите-работници. Прокурорът се усъмнил, че може да е имало опит за прикриване по този начин на предварително извършено престъпление, а не само случайно нещастие. Може би каменарят да е бил убит, а после посипан от скалните маси при взрива, тъй като имало сведения, че каменарят не бил в добри отношения с някого си друго от работниците. Затова се нарежда да бъде извършена аутопсия на място от участъковия лекар в Пиргово. За изпълнение.“

Трябваше незабавно да извърша аутопсията на място. От моето заключение щеше теоретически да има два изхода – или близките на убития да бъдат морално задоволени, че е намерен убиецът, или пък един невинен човек да бъде опетнен за цял живот и хвърлен в затвора. Всяко едно неправилно мое заключение щеше да бъде една грешка във вреда на една от страните...

По онова време участъковите лекари се ползваха с авторитет и големи права, защото на лекаря (дори и без да има специалност, дори що излезъл от стажа си) се гледаше с уважение като на специалист. По-късно техните специалисти разрушиха това уважение към лекаря от общата медицина, но затова пък, те като гледащи през тесния процеп на своята специалност, загубиха опита на широката практика. Но аз бях на село, когато участъковият лекар трябваше да прави и да знае всичко, да се справя дори и като съдебен лекар...

Аутопсията стана на открито, на брега на Дунава, точно под каменната бариера.. наоколо нямаше нито барака, нито по-закрито място. Беше слънчев и топъл ден. Трупът беше поставен на един продълговат плосък камък. Беше на места доста обезобразен, но цялостно запазен.

Преди да пристигна на мястото препрочетох пак от колите на Гийрке правилата за отваряне на трупа. Важното беше да реша – каменарят бил ли е вече мъртъв преди експлозията или пък смъртта е последвала след нея от задушаване. Значи основният критерии ще бъде състоянието на белите дробове. Насочвам се към оглед на техните повърхности, отделени от плеврата и виждам, според описанията на Гийрке, емфизематозни мехурчета, були, издаващи се по белодробната повърхност. В този момент си спомням за асистента д-р Сивчев, който ни учеше да бъдем много точни в изследването при аутопсията, но да свързваме видяното с физиологията и клиниката. И така – значи пострадалият е бил жив в момента на експлозията, дишал е, след това е бил затрупан от скална маса и пясък, задушил се е (остра асфикция – остър булозен емфизем). Ако беше мъртъв преди това – нямаше да е налице подобен феномен...

Бай Сребър стои сериозен и важен, но малко надалече, и с един голям клон пъди мухите, а пъдарят гони любопитните, накацали горе високо зад камънаците с вперени очи към ужасното, но любопитно зрелище. Съгласно прокурорското нареждане е упълномощен да присъства официален представител на властта – кметският наместник или както го наричаха Стефан кмета. Но той не може да понася тази гледка, седнал е недалеч зад един камък и чака моето решение и протокола.

Точно в този момент по реката Дунав минава съвсем наблизко пътнически кораб. Пътниците и не знаят, че само на десетки метри от тях се върши аутопсия на открито. Те се взират да се възхитят на природните красоти. Вероятно някой забелязва, че на брега се върши нещо необикновено. На палубата се събират хора, някои са насочили бинокли, други махат, викат нещо, но корабът отминава и виковете им заглъхват...

Отивам при Стефан кмета, за да му разкажа и обясня находката, че се касае не за предумишлено предварително убийство, а просто за нелепа случайност - злополука.

-Гледай ти - казва той – как науката помага. Язък за човека, но добре че някой друг няма да пострада и влезе в затвора. Аз ги знам, тия каменарите са добри работници, добри хора...Е, може да е имало нещо хър-мър, ама сега нали се уясни...Докторе, напиши протокола, че да го изпратят...

Точно в този момент пристига при него един от чиновниците от кметството и му носи спешна телефонограма. Стефан я прочита и за моя изненада ми казва:

-Заповядано е веднага да заминеш за Русе. Вика те окръжния лекар.

-Защо –питама машинално

-Защо не е казано. Върни се до амбулаторията, напиши протокола и го остави в моята стая, пък ти взимаш файтона и заминаваш веднага. Я се подпиши тук, че ти е съобщено, та да няма после някое недоразумение – и като се обърна към чиновника допълни: - кажи с него да замине Йото да свърши оная работа в града...

Сериозният тон и деловитост, с които Стефан се разпореди ме стреснаха. Още повече и този Йото е не друг, а селският милиционер, как пък сега стана дума и той да пътува. Тогава бяха времена особени, много динамични. Но някои повиквания за справка, за уточнявания понякога имаха по-сериозни последици. Пък и тази „спешност“! вече знаех, че окръжният лекар няма чак такава сила и авторитет да нарежда по такъв начин. Знаех и благодарността на Стефан към мен, но като всеки човек, докато е болен и се надява, на всичко е готов, а като му мине, минава му и чувството за благодарност...може изразът на лицето ми да е издал мислите ми, защото Стефан, макар и служебно сериозен, ми рече любезно:

-Докторе, на добър път, дано да е за добро...от моя страна да знаеш нищо няма...

Тръгнах към село. Не казах нищо. Стефан продължаваше

-Така да знаеш...от моя страна нищо няма...

XIX

Като тръгнах за града с файтона на кмета и придружен от селския милиционер – какви ли мисли наум не ми идваха. Премислях всичко, и близко, и далечно – не намирах нищо, което да бъде повод за такова повикване. В село работата ми вървеше, нямаше проблеми, хората бяха доволни. Взимах активно участие в обществения живот, особено бях близък с младежите, то нали и аз бях младеж, но знае ли човек къде е сбъркал или от къде ще дойде някой сигнал...после тичай да доказваш, че не е било така или онака...Мнението, впечатлението, „импресията“ на един можеше да промени живота на другия и този друг да няма и понятие от къде му е дошла дъмлата, както казват хората...

Пътували сме, не знам колко време, но фантонджията ме извади от мислите ми:

-Докторе, стигнахме. Да слизаш, а?

Погледнах го с учудване. Обърнах се да видя милиционера до мен. Него пък го нямаше. Слезъл малко по-рано. Слезъл без да ми попречи – видял, че нещо си мисля, та само махнал с ръка и си отишел по своята работа...

Това ми промени малко състоянието. Но все пак малко. Нали те вика окръжният, може точно при него да е „развързката“. Но още не отворил вратата и моята позната Любка рече:

-Хайде бе, докторче, откога те чака окръжният. Нареди да те извикам веднага по телефона, та се обадох в Пиргово. Дори преди малко пак звънях, но ми казаха, че си тръгнал. Страхувах се да не закъснееш, че той като каже, не обича да се закъснява. Да знаеш много е строг като се касае за нещо важно...

Това точно не знаех...само знаех, че тя беше много разговорлива и всичко избърборва за миг, но сега преди да спре забави говора си, понижи гласа си и многозначително почти наставнически допълни:

-Въпросът ти е сериозен. Отнася се за тебе, за твоето бъдеще. Затова бъди внимателен как и какво ще отговаряш.

Д-р Котоков ме посрещна любезно, но ми се стори малко сдържано, а и гласът му равен и тих:

-Колега, станала е някаква история с болен в банята на Окръжната болница. Вие сте били там. Главният лекар на болницата Ви вика. Той е разбран човек. Ако има нещо...обадете ми се.

Краката ми се подкосиха. Значи не е нещо от това, което си премислях, докато пътувах с файтона, но изглежда е още по-неприятно. Може би онзи човек да е умрял, та правят анкета, пък нали от дежурния тогава разбрах, че се подобрявал...Това „викат ви да отидете“ – то е не само задължително, ами носи и отговорност, ако рече да не отида и се върна на село. То пък ще ме намерят, после какво съм аз – един обикновен селски участъков, та да се опъвам...А колкото повече началници го викат, толкова подчиненият губи от самоувереността си, дори да е с най-чиста съвест...

Този път разстоянието до окръжната болница ми се стори много дълго. . уж ходя, а все не стигах – просто премислях нещата все отначало до край и не откривах никаква причина.. Казах си, дали не беше по-добре да бях си премълчал, да бях си излезъл от душа, без да се намесвам, пък на човека каквото щеше да му стане и без мене щеше да се мине...Не, отговарях си, такова нещо не можех да направя пред съвестта си. То тогава не помислих нито за съвест, нито за дълг, а го направих така от самосебе си, не ми дойде и наум да отмина, за да си осигурия спокойствието на ненамесата...Просто го направих спонтанно, по човешки...

Не познавах главния лекар. Нямаше го в административната сграда, а бил в лекарския кабинет. На вратата имаше табелка: д-р Горанов – кожни и венерически заболявания“. Почуках и влезох. В първия момент си помислих, че съм влезъл по погрешка на някаква сцена с декори от средновековието. Полутъмно. Светлината на слаба електрическа крушка се отразяваше в кафяво-червеникавия цвят на висок амвон, полукръгъл, с дървена

конструкция. Отначало дори не забелязах нищо друго, освен една продълговата глава, забита всред две високи рамена., които се подаваха иззад амвона. След това забелязах, че ниско долу отпред, на около метър и половина, има един изоставен дървен стол. Така че влезият болен не може да се доближи до амвона. С помощта на допълнителна лампа се насочваше светлина към седналия на стола и така се извършваше прегледът от дистанция.

Седналият зад амвона беше главният лекар. Застанах прав, малко по-близо до него и му се представих. Той не измени заетата си поза, само вдигна телефонната слушалка и каза кратко:

-Пирговският дойде...добре.

Като не можах да разбера какво му отговориха от другия край, останах много озадачен. Но това беше за кратко. Вратата се отвори без почукване и влезе някой с енергична походка. . когато лицето му се освети, познах го, това беше болният с пароксизмалната тахикардия, същият...

-Здравей, докторе, позна ли ме? Аз съм, Сиромахов се казвам. Е, да ти благодаря за онази история под душа. Я седни. Заповядай...

Бях объркан и смутен, кимнах само с глава. Но останах прав, защото поканата да седна беше наистина полезна, но столът, на който сядаха съблечени кожно болните не ми беше привлекателен. При това и Сиромахов остана прав. Беше ми неудобно.

-От къде си родом, докторе? – делово ме запита – и къде си учил?

-От София. Там следвах и завърших медицина.

Тогава главният лекар взе думата и рече бавно, като натъртваше някои от гласните:

-Този е другарят Сиромахов. Извикахме те по негово искане (направи ми впечатление, че не по негова молба, а по негово искане, което значеше, че служебното му положение е много високо, че думата му се слуша...). Решихме да ви предложим едно ординаторско място при нас, в болницата – и се обърна към Сиромахов, за да получи одобрение на казаното.

-Сиромахов също го погледна, после погледна и мен, кимна с глава и каза:

-Да, така е. какво място те интересува?

-Но, извинете – казах още по-смутен и объркан – благодаря Ви, но какво ще каже д-р Котоков? Аз съм участъков лекар...

-Знаем. С Котоков е съгласувано (тази дума тогава беше магическа. Само изречена – и значи не можеше да има съмнение, че не е съгласувано! Не питай повече) – и главният лекар продължи като се обърна към Сиромахов с глас, който докладва и очаква одобрение: „А и сам Котоков даде много добра характеристика...(учудих се, защото Котоков ме виждаше много рядко, явно е, че Любка, лаборантката, е свършила тази работа. Нали така излезе, като ме предупреди, че въпросът е много сериозен. „Отнася се за твоето бъдеще“. Тази Любка всичко знаеше...).

-Е, кажи сега каква специалност искаш да бъде – пак ме подхвана Сиромахов и започна да изброява: Ненчев е във вътрешното, Пенчев от Тръстеник е нервното, за тебе...

Имах неблагоприятното да го прекъсна:

-Извинете, интересувам се от рентгенологията. И дисертацията ми беше в тази област...

Горанов се намеси:

-Аз пък мислех за едно място в патологията...

Но Сиромахов не го чу, а нареди бързо:

-Да дойде Казанджиев...Обади по телефона

-Казанджиев да дойде при главния лекар по нареждане на Сиромахов. Да остави снимките и веднага да дойде, в кабинета ми, да, в амбулаторията.

Сега Горанов вече стана по-делови. Ясно беше, че тези двама души знаеха да ръководят „откъсо“ персонала... Така и беше. Д-р Казанджиев, завеждащ рентгеновото отделение, пристигна веднага.

-А, това е колегата от Пиргово, познавам го. Той често наобикаля моето отделение, интересува се от рентгенологията и гледа снимките на болните, които ни праща. Знаете ли, има други, дето се задоволяват само с резултатите...

-Място вакантно имаш ли? – го прекъсна Сиромахов, показвайки, че е наясно и, че характеристиката на Казанджиев беше закъсняла.

-За съжаление нямам. Искях вече няколко пъти едно място, но...-Казанджиев се смути и внезапно спря. Разбра, че упрекът му се отправя към главния лекар, че това не е удобно да стане достояние на Сиромахов, а също и пред мен, външният човек. Това бяха вътрешни работи – така се покриваха с тайнственост тия въпроси по кадрите и местата...

-Аз пак казвам за патологията, там нямаме човек – се намеси Горанов.

-Момчето иска рентгенология, не го вземаме да запълваме празните места – така приключи този Въпрос Сиромахов и продължи:

-Лошо, Казанджиев, лошо. Точно ти намерихме един добър млад лекар, че там с другите двама сте вече понапреднали...Но нищо не е загубено – този път се обърна към мен – вземи че напиши една молба за ординатор по рентген. Другото нещо ние ще го оправим. Ще трансформиране едно място, Казанджиев...

-Ще трябва да искаме разрешение от Министерството – отговори главният лекар, искайки да покаже, че не е толкова лесно – пък и окръжният комитет...

Сиромахов не го погледна, а каза на мен:

-Бъди спокоен, въпросът ще се уреди. Напиши си молбата и я остави в канцеларията. А сега, довиждане, че имам заседание. Чакат ме...

Стана ми ясно, че Сиромахов е този, който има силата да прави заключенията и обобщенията в болницата. По пътя се сетих, че не бях разбрал точно каква длъжност заема, но реших да не се задълбочавам. Ясно беше, че е ръководен кадър от окръжен мащаб. Не беше лекар, а само другарят Сиромахов.

Ето как една случайност стана щастлива причина да осъществя моето желание – да стана рентгенолог...Вървах сам по главната улица на Русе и нямаше с кого да споделя радостта си. Беше ми олекнало. Отбих се в известната на времето сладкарница на Юсуф албанеца, на площада, срещу градинката с паметника и се самопочерпих за случая с една паста и боза.

Излязох, преминах бавно площада, свих на първата улица и видях паметна плоча: „Тук загина Ани Вентура“, това ме накара да влезе в музея и да разгледам изложбата.. спрях се

пред една витрина, в която бяха поставени вещите на Моис Таджер, загинал в антифашистката борба – дрехи, каскет и...едно червено малко портмоне с два стари лева и бележка с молба парите да се предадат на жена му. Нещо ме накара да свържа всичко това със Сироманов. Може би и той е преживял и надживял подобни събития и останал за щастие жив..., а щеше да умре така нелепо в една баня...

По-късно научих, че е бил в съпротивата, сега член на Окръжния комитет. Беше запазил в себе си онова човешко чувство, което го е крепяло в борбата – обичта към хората...

XX

Завърнах се на село. Изведнъж почувствах едно раздвоение. От една страна – радостта, че ще стана рентгенолог („кой участъков лекар не мечтае да се освободи от неволите на селската служба, да облече бялата престилка и да влезе в отделението, а не да джапа из калта и да се свира под шубраците, когато се излее дъжд като из ведро, или да зъзне в студентите зимни нощи по заглъхналите до мъртвило тъмни селски улици“ – както казваше един колега). От друга страна – домиля ми (каква хубава точна душевна дума) за тия селски хора, с които свикнах, или по-право, чрез общуването, с които добих чувството, че съм лекар, че съм полезен, че съм самостоятелен. Домиля ми, защото виждах, че хората се отнасяха с обич

и топлота към мен, вярвах ми, макар че бях млад, а като всеки млад и все още не напълно опитен. Дори и Стефан кметът, който минаваше за суров човек, като съм заминал за Русе се обадил по телефона на окръжния лекар и издумал най-хубавото за мен, че селяните са доволни, че най-после дошел при тях един гражданин, който не бил с високомерието на някои предишни доктори, че съм разбудил селото по културна линия... (всичко това разбрах пак от лаборантката Любка, която заедно с д-р Котоков е слушала разговора по телефона. Така че и Котоков не случайно е дал най-положителна характеристика пред главния лекар. И всичко това е станало докато аз пътувах от селото, за да стигна до окръжната болница в Русе. Каква експедитивност, от която можем да се поучим и сега).

Бяха изминали трудни месеци на село. Но трудностите се забравят: и затова, че нямаш отделно жилище, а когато получих стая в къщата на Дочо бръснаря – трябваше да мия със сапун и вода тавана и лютивата пяна да капе в очите ми, и за това, че снабдяването беше не трудно, а направо невъзможно (и хората нямаха, и аз нямаш...). А да не говоря за случая когато си купих четири газени лампи и поставих една на всяка стена, и когато ги запалих – светна и светът ми се видя друг (но поради това, че изгорих всичката си газ, скоро преминах пак на една лампа до следващия наряд...). Да се намерят продукти за ядене беше трудно, дори и от пазаря в Русе едва се намираше нещо на високи цени, пък и хората не предлагаха кой знае какво...

Домиля ми онази чиста душевност на селската доброта и простота. Имаха надежда в мен, че ако се разболеят ще им възвърна здравето, но и без да са били болни и лекувани от мен, сваляха учтиво своите калпаци и каскетите си, когато докторът минава покрай тях и ме поздравяваха с: „Ха, добре дошел“ със светъл поглед.

Не че нямаше и хора с лошо отношение. Без тях няма село. Но като делия хората на добри и лоши ще сбъркам, по добре е на хора, които са се отнасяли добре към мен, както и аз към тях, и на други, които по някакви причини не намериха път на приобщение с мен, пък и аз към тях. Така е. Някакви дребни клюки и сплетни около младия Николчо Рекинов, който на времето учил за фелдшер, но не успял и, който докато нямало друго медицинско лице в село, лекувал и правил инжекции, се бяха разпространили (уж той се оплаквал, „че съм искал да го отпъдя от село, защото той бил правел инжекции и печелел много пари“, а друг път казвал за мен: „докторът, той какво знае от селски болести повече от мене“). Но тия клюки така си и угаснаха. С Рекинов се видяхме и не само разбрахме, но и се сприятелихме, дори и по-късно, когато бях вече в София, той идваше често у нас (беше станал студент по агрономство), а аз му ходих на гости в Русе, където той в последствие се беше преместил.

Бяха настъпили летните горещи дни, когато цялото село беше по полетата и кърищата, всред лозята. Случваше се да остана сам самичък в селото, в амбулаторията. Дори и бай Сребър отиваше някъде да поработи.

В тия дни единствена компания ми правеше шест годишната дъщеря на Дочо бръснаря. Той и жена му от сутрин до вечер бяха на къра, та ми оставяха да пазя малката. В първия ден бях просто учуден – за своята възраст изглеждаше будно, подвижно, с живи очи дете, но знаеше само шест думи: мама, татко, хляб, куче, вода, аки...с толкова беден речник. А иначе чувствам, че иска да ме запита нещо или да ми каже, но няма думи, не е от някаква телесна или мозъчна недоразвитост, а просто не е имало кой да говори с него и да се занимава.

Реших да направя опит: започнах да му говоря, да му разказвам приказки, като едновременно му рисувах в образи това, което чува. На родителите обясних да се съобразяват с правоговора, който му внушавах. И стана нещо интересно – детето за месец-два не само обогати речника си и „проговори“, но почна да коригира родителите си с техния русенски селски диалект. При тях биотоковете, протичащи в мускулатурата на езика (и които се командват от мозъка) са се получили от информацията – звукови и двигателни) лицеви и на устните от тяхното детство от родителите и околните. Тяхното дете пък получи тази информация от мен и в говора му русенския диалект не се прояви. Неговият правилен говор се дължеше на други биотокови дразнения, при които съкращаването и отпускането на мускулите на езика доведе до изговор на културното „е“, вместо русенското меко „йе“. Споменавам подробно за този случай, защото по-късно, когато бях рентгенолог в ИСУЛ започнахме с професор Ст. Стойков научно-изследователска дейност в тази област. Той беше наш известен филолог и изследовател на диалектните говори в различните области на България. Правихме рентгенови снимки, за да изясним положението на езика и ларинкса при различните диалекти. По-късно пък, с моя съученик от гимназията, професора по старобългарски език М. Янакиев, замислихме дали не могат да се имплантират микроелектроди в езика, за да се установят волтажните промени на отделните мускулни групи при различните диалекти. Но това не се реализира – начинът изглеждаше остроумен, но не физиологичен, а тогава нямаше и такава фина микротехника.

Впрочем, на село аз продължавах моя експеримент с детето, но по по-прост начин. Свирех му с моя малък акордеон „Хонер“, разказвах му приказки, в които като фон се появяваше някаква илюстрираща текста музика, някои от героите „пееха“. Към това прибавях и рисунките. Получаваше се синтез на говор, музика и графика. (Тогава не се беше появил още терминът „аудио-визуален метод“, което сега е нещо обикновено с помощта на грамофон, радио магнетофон или видео записи чрез телевизията. Но за чест на педагогическите похвати на нашето родно училище, далеч много години преди това у нас децата в училищата се обучаваха комплексно с така нареченото „нагледно“ обучение. Това, което прилагам при това малко дете, това беше синтез на опита на нашите първоначални учители в началните отделения, нали бях учителски син – майка ми беше първоначална учителка.

Както и да е, детето само за едно лято не само навакса загубените си години на развитие, но дори премина напред в развитието си. Някои биха казали, че това не е в областта на медицината, затова си има педагози. Вярно е. но защо трябва да се изявят признаци на

изоставяне, за да изследват психиатри и невролози причините. Та селският лекар не е само „инжекционист“ или „хапчедав“ – той е в най-близък контакт с човека, може и тук да бъде полезен. Стига да има интерес и да му допада...

XXI

Главният лекар д-р Горанов имаше право. Нещата не станаха така лесно и бързо. Забавиха се. Никой не можеше да разгадае причините. Министерството не отговаряше.

Един ден Сироманов ме повика при себе си. Беше много любезен, дори ми се стори, че се чувства неудобно от това положение, та ми рече:

-Ето ти командировъчно, да отидеш в София, за да се оправи тази работа. Яви се там в „Кадри“ на Министерството и занеси това писмо... На добър път и те чакаме...

Подаде ми запечатан плик с щемпела на болницата, стисна ми ръката и ме изпрати до вратата.

За първи път след толкова време щях да замина за София и то веднага. Обадих се на д-р Котоков. Нямах го. Лаборантката Любка, както винаги беше оптимистка и без колебание ми рече:

-Ясно, докторе, качваш се нагоре. Имаш късмет щом ти дават такова доверие. Щом Сироманов те праща – не се бой! Само онези там да не те глътнат...

-Как така ще ме глътнат – учудих се на този особено находчив израз.

-Как? Ей така. Сега лекарите са като футболистите. Щом видят, че някой е по-кадърен, хайде, гледат да го вземат тия дето са по-силни и по-нагоре. Само като прочетат характеристиката ти и това им стига. А Котоков, окръжният, така те е похвалил, че надали си сънувал такава характеристика - и се усмихна – знам, аз знам всичко!...

Заминах за София.

Да си призная не бях голям оптимист. Та нали при разпределението ми след стажа трябваше да замина за едно село близо до гр. Пещера (там ми бил късмета), но след това получих друго направление – Межден, Доловско, хем далече, хем с много лоши условия. Още тогава разбрах, че първото село го запазили от отдел „Кадри“ за друг мой колега, който още не си беше взел и държавният изпит (а на мен ми обясняваха, че бил болнав, та трябвало да бъде на чист въздух). Как да имах доверие, че и сега няма да се случи нещо подобно, нали това зависеше пак от същото място, нали им бях опонирал тогава.

Но за щастие в тези служби хората бързо се сменяват или ги сменяват, все едно. И в Министерството никой не си спомняше за предишните. Имаше нови, а това значеше, че всичко почва от начало, че шансовете се променят – за едни по-добре а за други обратно (и то най-често в противоположност на мнението на предишните).

Началникът, който ме прие, се оказа запознат с моя случай. Беше внимателен и говореше спокойно.

-Знаем всичко за Вас. Досието Ви е проучено. И писмото е тук (ставаше дума за първото). Със всичко сме съгласни. Но работата не се състои в това и не спира до тук.

Аз потръпнах. Вероятно моето идване е било или вече е излишно. Но продължих да слушам внимателно, стараех се да не издавам вълнението си. Началникът все така спокойно продължи:

-Ние сме уведомени, че освен като лекар, Вие имате и по широки интереси. Написали сте школа за акордеон, работите в областта на музиката...

Сега вече се изненадах. Наистина, че бях автор на школа за акордеон, която написах още като ученик в гимназията и първото ѝ издание беше през 1943 година, че в нея на стр. 29 беше отпечатана нелегално за тогава песента „Катюша“ и т.н. Но това, че тук, в Министерството на народното здраве, знаеха беше учудващо.

-По този повод се получи писмо от артистичния секретар на операта проф. Георги Димитров. То изменя някой постановки по назначението Ви в Русе. Ето писмото. Прочетете го...

-Наистина, сега вече бях много смутен. Взех листа и зачетох. В бързината погледа ми се плъзна бързо по машинопечатния текст:

„Др. Георги Димитров, Министър председател на България, ме е натоварил да се грижа за по-нататъшното обучение и развитие на... и се споменава моето име...

Погледът ми се хлъзва назад към първите редове:

„Той има интереси към музиката и е автор на школа за акордеон...”

И изведнъж прескачам всичко, за да прочета:

„Ето защо предлагам да го преместите в София, за да може да продължи успоредно своето обучение по музика“. Следва подпис.

Без никакъв коментар върнах писмото на началника. Той продължи:

-Сега въпросът е за вашето назначение тук в София. От проф. Ангел Николаев имаме хубави сведения за вас, за вашия интерес към рентгенологията. Май, че има място в Работническата болница, там е добре... - и вдигна телефона за справка.

Оказа се, че там място няма, но може да се уреди в Окръжната болница, долу до Перловската река в старите бараки...

-Искате ли да станете ординатор по рентгенология – ме попита още веднъж, за да се убеди.

-Разбира се, имам голям интерес към тази специалност.

-Тогава смятайте се за назначен, отидете да подпишете заповедта, върнете се в Русе и сдайте службата си на село. Пожелавам Ви успех.

Излязох като замаян и радостен. Укорявах се, че от известно време бях загубил вяра в добрите неща... Точно, когато излизах през вратата, ме среща онзи колега, който на времето ми, „превзе“ с. Пищигово, Пещеско. Още не беше взел службата, имал да урежда промоцията си, пък и селото не му харесало чак толкова (ходил да го „огледа“) и сега кандидатства за...

Не исках и да го доизслушам. Но той настойчиво ме заразително пита – къде съм, що съм, как съм. Изкуших се да издам радостта си. Но не можах дори да кажа къде съм назначен, защото многознаещият ми колега щом чу „Рентгенолог“ ме погледна с трагичен израз и с апатия, с която искаше да ме поразии:

-Ти сериозно ли говориш. Наивник ли си или глупак? Що ти трябва рентгенология!

-Как защо ми трябва. Ами това е хубава специалност.

-Абе остави тия работи, хубава или лоша, пък и на това опасна. Нали знаеш, че рентгеновите лъчи са опасни.

-Знам, но...

-Не ми разправяй. Виждам че са те хванали. Не си ли научил че национализираха рентгеновите апарати, че рентгенолозите нямат частна практика. За какво ти е такава специалност?

-Е, какво от това. Мен ме интересува науката...

-Значи не е заради частната практика. Твоя си работа. Аз пък братче, съм дошел тук да пипна място в гинекологията. Там поне се печели, макар че има много бачкане... но за тебе ми е жал... направо ми е жал...

Разделихме се. Оставих го да ме ожалва. И чак сега, след толкова години си спомних за него, когато възстановявах в паметта си онзи голям за мене ден, денят, в който моят път на лекар отиваше в нова посока – рентгенологията. Тя стана моята съдба и път, който продължи цели 24 години в Окръжната болница в София, в медицинската академия, през ИСУЛ и бригадата в Корея, в онкологичният институт и болниците Аугусте – Виктория и Венкебах в Западен Берлин и стигна до Париж. Но това е вече друг Въпрос.

XXII – Заключение

А какво стана с Пиргово? Минах десет години по- късно. Нямаше и помен от онова бедно и изоставено село, сбутано в дерето на пирговската река. И новото училище, и новите сгради и големият площад – всичко се беше променило. Новите птицеферми, голямата зеленчукова градина и хубавите лозя бяха направили пирговчани заможни. Сега, в оная кръчма на главната улица, пирговчани си ядеха скарата и пиеха винцето си при светнали прозорци и без затворени кепенци.

Но по важна беше промяната, станала в душите на хората. Младежите вече бяха мъже, девойките – жени; децата пораснали и бяха заели местата на моите стари познати. Нямаше го вече Петко Бянов – цигуларят, но за това музикалната школа имаше цигуларчета. Семейство Иванови, вече престарели пенсионери, учителите бяха подарили пианото на читалището и деца се учеха да свирят на него (аз не видях лично, но така ми разказаха, вярвам, пък и вече беше късно да си напомнят за зестрата един друг). Бай Сребър също вече го нямаше. Беше го заместила млада енергична медицинска сестра (лекарят бил на научна конференция в Русе, та не го видях).

Спрях се да послушам един урок в школата. На пулта беше разтворена школата ми „аз уча акордеон“. Нито ученикът нито пък учителката знаеха кой съм, за тях бях чужденец, дошел да види село Пиргово. После научиха че съм бивш лекар преди години в това село, а старият директор Иванов рече пред учителката:

-Докторе, някога и ти свиреше на акордеон. Помня те, ей така като свиреше. Даже и хор с младежите беше направил, да и награда взехме – и спомена името ми.

Тогава учителката се сепна и каза:

-Ама това не е ли вашето име, тук на корицата на школата по която преподавам?

Стана ми и приятно и неудобно. Някои ме бяха забравили, старите си припомнях а младите не ме знаеха. Такъв е живота. Селото със всяка година се е променяло и десетях години са изтрили много къщи улици и стари хора. Но в моите спомени то живееше с двата си образа- на миналото и на настоящето.

Вървах бавно по улицата, когато ме срещна хубава девойка, около шестнадесет годишна, заедно с баща си. Взрях се, не беше ли този позастарял мъж Дочо бръснарят? Спрях се. Когато заговорихме забелязах, че момичето не говореше с русенски диалект. Това беше дъщеря му, онази малката моя събеседница, която аз бях учил... отличничка в гимназията в Русе, участвала в кръжоци, имала дарба и да пише.

Сега когато пиша тия редове пред мен е спомена за Пиргово. То не остарява, защото спомените остават винаги млади когато са хубави. А те бяха моите години на възмъжаване в професията, тези години са винаги хубави.

Това са моите Пирговски истории. Истински истории – в тях нищо не е измислено и случките, дори и имената са истински.

